

DARTINA

Serie nouă, anul 5, nr. 48, aprilie 2018

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”
al Consiliului Județean Constanța

foto: Iulia PANĂ

Cuprins

03	17	29
Editorial	Profesorii noștri - Vadim Iftime - un profesor de nota 10	Primitivi în Lumea Nouă – Nativii din America de Nord - Venirea primăverii și festivalul „Pow-wow”
04	19	31
Nea Jean	Info Datina - „Lumina din sufletul copiilor”	NATURALIA - expoziția cursanților și absolvenților clasei de artă fotografică - Clasa Prof.Iulia Pană
06	20	34
Inedit - Valori bibliofile moldovenești în Dobrogea (sec. XVII-XIX)	Povestea vorbelor - (A umbla) ca o fofează	Brâul cerului care se adapă din ape
11	22	35
Centenarul Unirii. Române, nu uita!	Cetatea Callatis și slavii (II)	Istorie recentă - Acvariul din Constanța - 60 ani
13	27	37
Obiceiuri de pe la noi - Întorsul	Voluntariatul pentru copiii de la Centrul „Delfinul”, „un pod de zâmbete peste suferință”	Reflecții la o expoziție - Arta ca o bătaie a inimii
15	28	
Recenzie - Un roman de excepție	Sfatul specialistului - Schimbarea se realizează în timp	

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ADJUNCT:** SILVIA ȚIGMEANU

REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN

REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU, ADINA BOCAI

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

dr. LAVINIA DUMITRAȘCU, dr. FLORI IUHAȘ, dr. IOAN ADAM

DIRECTOR ECONOMIC: Alina ONEL

Tehnoredactor: Gabriel VOICU

Corectură: Daniela Andra COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”

Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina

Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușneanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța

Bd. Tomis nr. 110

Tel./Fax: 0241 61 92 93

E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Bratianu nr. 68

Tel: 0241 61 88 42

E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Cultură sub brandul unui mare artist al Constanței

Aurelia LĂPUȘAN

L-am revăzut în haine noi și mi-a plăcut. Modern, deschis, primitor. Așteptat, amânat, criticat, contestat. Mai sunt unele retușuri de făcut, pe care le știu doar administratorii și le vor remedia din mers. Ca la oricare lucrare de reabilitare și modernizare.

Dar s-a redeschis. Și este dedicat unui public nou, pretențios, binecunoscător al cinematografiei viitorului: 3D, 4D...

I-a luat locul celui care cândva era locul unde fugeam de-acasă. Cinematograful cel mare al Constanței.

Mulți ani s-a numit anost, ca atâtea alte locuri comune, Republica. Reper stradal, dar mai ales reper cultural. De masă. Pentru oricine și pentru toți.

Acum, reabilitat, redecorat, refăcut, rebotezat - își primește oaspeții sub brandul unui mare artist al Constanței, Jean Constantin. Și a căpătat mult mai multe destinații ca Centru multifuncțional educativ pentru tineret.

Pe comicul fără vârstă al Constanței îl purtăm încă în memoria și sufletele noastre. Era doza noastră de bună dispoziție, de bucurie, de viață liberă. Era râsul de dimineață. Îl vedeai pe stradă, pe scenă, la chișcul din colț, la o terasă sau, simplu, pe plajă.

Jean al nostru era cu noi oriunde. Și ne zâmbea. Ne făcea să vrem să râdem.

Centrul "Jean Constantin" de astăzi a devenit altul. Altfel. De altă vârstă.

Acolo, în sala de spectacole, de-a lungul anilor, am văzut sute de filme. Pe unele chiar de mai multe ori. Cu filmele ne oblojeam cel mai adesea sufletele de prea multele renunțări, cu ele visam la o lume mai bună, mai curată. Cu ele ne pregăteam să înfruntăm viața.

Totdeauna filmele ne-au ajutat să înțelegem resorturile ascunse ale poveștilor.

Acolo, în întinericul din bănci, cu ochii prinși pe marele ecran am oftat, am suspinat, am vrut să fim ca personajele filmelor noastre. Eroi, prințese, învingători în lupta cu oricine nu ne lăsa să trăim liber. Doar acolo ne puteam visa bogați, generoși, împliniți, iubiți.

Pe scena de la "Republica" se botezau cele mai mari filme românești. În prezența regizorilor, actorilor, criticilor. Îi aveai alături pe Sergiu Nicolaescu, pe Mircea Mureșan, pe Elisabeta Bostan, pe Olimpia Arghir. Îi întrebai de una, de alta pe Florin Piersic, pe Cozorici, pe Dinică, pe Ilinca Tomoroveanu sau Draga Olteanu. Erau acolo, adevărați, coborâți din film pentru a primi aplauze și a ne încuraja să-i iubim. Dar câți regizori mari și actori mari nu a avut țara asta, elite care au făcut cultură pentru toți. Are și acum o altă generație de mari actori și regizori. Pe care vom dori să-i vedem și pe scena de pe bdul Ferdinand din Constanța.

Centrul cultural "Jean Constantin" a redevenit astăzi miza noastră de a avea unde să plecăm de-acasă. La un film bun, la un spectacol de teatru, la vernisajul unei expoziții, la o șuetă cu prietenii. Redevine destinația noastră de duminică. Dar mai ales a tinerilor. Iată, deja se pregătesc să urce pe scenă, să joace teatru, să preia ștafeta.

Parcă niciun alt obiectiv cultural nu a fost atât de mult așteptat, dorit, râvnit.

În jurul lui se țin proiecte culturale de anvergură, ambiții de a readuce cultura acasă, de a recupera timpul și timpurile. Sigur, optimismul nostru este încurajator pentru cei care gestionează acest emblematic spațiu și reper cultural.

Socotesc reluarea activităților culturale la Centrul "Jean Constantin" un alt început, dar mai ales o onorantă promisiune.

Nea Jean

Dan COJOCARU

La inaugurarea Centrului Multifuncțional Pentru Tineret care îi poartă numele să vorbim despre Nea Jean, nu despre maestrul Jean Constantin, ci despre omul simplu, cel care se strecura printre noi cu zâmbetul nelipsit pe față. Cel care iubea Constanța! Jean cel de pe băncuța de la barăcile pescarilor din portul Tomis. Nu multă lume știe că Jean Cornel Constantin s-a născut la Techirghiol. Mama Caliopi de origine greacă sosită pe la 1880 de la Salonic și un tată Dumitru autohton. Nu știm dacă s-a născut zâmbind, dar de la primele fotografii, Jean râde. Așa cum apare în cea mai veche poză la 9 ani, alături de familie, precum și în cea din 1943, la 16 ani, când era ucenic la fabrica Peristeri de pe strada Traian. Tocmai de aceea nici nu dăm indicații pentru a-l descoperi în pozele de grup. Ochii și privirea șagălnică îl dau de gol. Chiar și în armată, în anul 1950, apare un sergent Jean, zâmbind. Acolo e chiar ușor de identificat. La începutul anilor '50, după armată, Jean este înregimentat ca muncitor la IMU Medgidia.

Nu avea să facă mulți purici acolo pentru că spectacolul din el căuta o scenă.

A luat-o cu pași micuți și a ajuns pe la Teatrul de Păpuși unde a fost ... păpușar. Jocul cu marionetele avea să îi ocupe tot timpul liber, dar a avut loc și de cealaltă pasiune a sa, doamnele.

Prima iubire a apărut în viața lui la Teatrul de Păpuși, dar nu a fost să fie... Pentru potențialul viitor socru tânărul Jean nu reprezenta o "partidă bună".

În 1957, trecea la alt nivel, actor la teatrul Fantasio, secția Estradă. De aici toate au pornit apoi firesc, iar în 1965 apare în primul lui rol cinematografic, în filmul *Procesul Alb*.

Apoi au venit BD-urile și o întregă salbă de filme realizate în paralel cu rolurile de la Fantasio. Pe Nina (fosta soție a lui Cozorici) a cunoscut-o la

1965. *Spectacolul Săracu Gică*, cu Mariana Cerconi, Vali Manolache și Jean Constantin

București, pe scenă. Ea era sufleur și nu mai era căsătorită cu Gheorghe Cozorici. I-a tot șoptit până s-au îndrăgostit... La început de Estradă, deja era vedetă. Asta nu l-a ajutat prea mult material pentru că ajunsese să locuiască într-o cămăruță situată în podul Cazinoului, la nivele gurguielor. Aici s-a nimerit să fie și în ziua în care Comitetul de Partid la nivel de județ se întrunea în sala mare a Cazinoului. Că a fost întâmplare, că a făcut-o intenționat, doar Jean știe. Cert este că în momentul în care șeful PCR pe județ, vestitul Vasile Vâlcu, dădea să intre în Cazino, dă nas în nas cu Jean Constantin. Acesta din urmă cu o găleată în mână. Vâlcu îl întreabă: Jeane, ce e cu tine aici? La care Jean îi spune că acolo locuiește și merge să ia niște apă să se spele. Fapt real. Cert este că la scurt timp, Jean primește repartiție de apartament într-o clădire situată vizavi de actuala Direcție Agricolă, în zona Peninsulară. De aici, apoi, s-a mutat în 1982 în blocul de pe Ferdinand. Iubea oamenii și ajuta pe toată lumea sărmană care îi ieșea în cale. De pomină a fost o fază în care aștepta trenul în gară la Constanța și i-a sărit în brațe un pui de țigan, strigând, tată! m-ai făcut și m-ai abandonat! Totul în glumă. Plăcere mare avea că după fiecare spectacol de la Fantasio să meargă peste drum, la

restaurantul Modern, și acolo să stea la taclale și la un pahar de vin alb cu prietenii. De pomină era și stilul de a servi cafeaua. Intra în restaurantul respectiv și îl întreaba pe ospătar „Zaț de cafea ai ? Bine atunci. Adu, te rog, tot zațul pentru că îmi trebuie să pun râmele pentru pescuit”.

Pentru că era maestrul Jean, dorința se împlinea imediat. După ce se vedea cu punga de zaț în mână, spunea: „Acum adu o cafea mare!”

Asta pentru că se obișnuia pe acele vremuri ca zațul de la o cafea să constituie baza pentru multe alte cafele.

În ultimii ani îl găseam pe nea Jean mai mult prin portul Tomis. Acolo avea bărcuța lui iubită, botezată Caliopi, după mama lui. Îi era tare drag să stea pe băncuța de la baza scărilor din port, alături de prietenii lui pescari. La o litră de Corăbioară.

Se vede și în poze cât de bine îi era în tovărășia oamenilor simpli. Când s-a trecut la demolarea căsuțelor pe care pescarii vechi le aveau la baza

portului, Jean s-a transformat în emisarul lor. A mers la Mazăre, primarul de la acea vreme, și l-a rugat să îi lase în continuare să își țină bărcile și să păstreze căsuțele.

Mazăre a zis da, a promis că va sistematiza zona, iar pescarii își vor avea locușorul lor în care să țină barăcile. Nimic nu s-a materializat din promisiunea fostului edil. A dărâmat totul, pescarii au fost fugăriți, iar Jean a rămas profund afectat de mizeria sufletească a unui primar sensibil numai la nuri domnițelor și nu la sufletul constănțenilor. Chiar dacă a văzut lumea întreagă, chiar dacă a primit oferte de a rămâne în străinătate, nea Jean a zis pas. Iubea Constanța și spunea tot timpul că nu ar da Constanța lui pe toată America! Aici a trăit și aici s-a stins.

Avem nevoie de Nea Jean, mai ales astăzi, pentru că ne-a învățat să râdem, puternic, sănătos, să râdem.

Îți mulțumim, Nea Jeane!

A jucat în filme de la începutul anilor 1960. La sfârșitul deceniului este distribuit în producțiile de succes Prea mic pentru un război atât de mare (1969, regia Radu Grebea) și Canarul și viscolul (1969, regia Manole Marcus). Urmează în 1970 seria B.D. (Brigada Diverse), în compania actorilor Toma Caragiu, Puiu Călinescu, Iurie Darie, Sebastian Papaiani și Dem Rădulescu. În 1973 începe colaborarea cu regizorul Sergiu Nicolaescu în filmul Nemuritorii. Serialul de mare succes Toate pânzele sus (1976), în regia lui Mircea Mureșan îi aduce un alt rol cu mare priză la public –turcul Ismail. Revanșa(1978) de Sergiu Nicolaescu este urmată de comedia Nea Mărin miliardar, în aceeași regie.

În perioada 1980- 1990 este prezent într-un număr mai mic de producții, în mare parte comedii. Continuă să fie distribuit de Sergiu Nicolaescu în filmele sale. După o pauză de șapte ani, a revenit pe platourile de filmare cu rolul nea Florică din lung-metrajul de debut al lui Cătălin Mitulescu, Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii (2006). Ultimele sale filme, Supraviețuitorul (2008) și Poker (2010), au fost regizate de Sergiu Nicolaescu. A apărut și în serialele de televiziune Regina și Vine poliția!

Jean Constantin a jucat în total în 87 de filme. A murit la 26 mai 2010, la Constanța.

A jucat și pe scena Teatrului Național București, fiind distribuit în spectacolul “O scrisoare pierdută”, de Radu Beligan. Jean Constantin a primit premiul pentru întreaga activitate la Gala Premiilor Gopo din 2008, dar și premiul special pentru teatru de revistă, acordat de UNITER, în 2003.

Consiliul Director al Uniunii Autorilor și Realizatorilor de Film din România i-a acordat, în 2003, o plachetă de aur și o medalie jubiliară “Magna cum Laudae”.

Valori bibliofile moldovenești în Dobrogea (sec. XVII-XIX)

Andrei și Valentina EȘANU

Problema privind relațiile economice, politice, culturale și religioase dintre țările române din Evul Mediu nu este nouă în istoriografia românească. Dacă în lucrările de specialitate din România multiplele aspecte ale relațiilor dintre românii din toate provinciile ei li s-a acordat aproape permanent atenție sporită, apoi în cercetările istoricilor din RSS Moldovenească aceleași relații erau denaturate sau trecute sub tăcere. În articolul de față ne propunem să aducem cititorului un șir de date, mai puțin sau cu totul necunoscute, privitoare la relațiile culturale cărțurărești dintre Țara Moldovei și Dobrogea, în special, cele ce țin de precipitarea și circulația unor cărți manuscrise și tipărite din Moldova în ținuturile românești dintre Dunăre și Marea Neagră.

Este cunoscut faptul că Dobrogea a fost cotropită de către turcii otomani încă în 1417¹, când Mircea cel Bătrân, domnul Țării Românești, a fost nevoit să cedeze, în cele din urmă, în fața unui dușman deosebit de puternic și numeros. Stăpânirea otomană multiseculară a pus populația autohtonă în condiții dintre cele mai grele, mai cu seamă din punctul de vedere al păstrării tradițiilor și credinței strămoșești creștine². Aflându-se sub stăpânire otomană, teritoriul românesc dintre Dunăre și mare era permanent călcat în picioare de nenumăratele horde otomane, care treceau Dunărea pentru a cotropi noi teritorii. Populația locală era supusă la biruri grele, se distrugeau așezările românești și se jefuiau lăcașele sfinte. Cu toate acestea, prin efortul comun al creștinilor, erau iarăși aduse la viață, astfel menținându-se vie flacăra credinței și spiritualității românești. Faptul că pe aceste meleaguri a supraviețuit elementul etnic românesc, credința creștină este, pe de o parte, rezultatul dârzeniei cu care și-au apărât casa și datina strămoșească românii, iar pe de

altă parte, al sprijinului acordat de către voievozii, boierii, călugării și mocanii transhumanți³ din cele trei țări românești: Valahia, Transilvania și Moldova fraților lor de peste Dunăre. Localitățile creștine din Dobrogea se aflau în această perioadă a stăpânirii otomane în subordonarea Mitropoliei Dristrei (Silistrei). Această eparhie a avut permanent în frunte ierarhi greci subordonați Patriarhiei din Constantinopol care erau susținuți material și moral de către domnii Țării Românești⁴.

Din numeroasele cercetări istorice efectuate, până în prezent se cunosc multe date privind sprijinul acordat de către țările române popoarelor creștine din Balcani și Orientul Apropiat. În același timp a rămas oarecum fără atenție faptul că aceleași țări române, Valahia, Moldova și Transilvania, direct sau indirect, au susținut viața spirituală a celor de o limbă și o credință cu ele din teritoriile cotropite de otomani și incluse în mulțimea de provincii și raiale turcești la Dunărea de Jos și din Nordul Mării Negre. Una din formele principale de ajutorare și

¹ *Istoria Românilor*, vol. IV, București, 2012, p. 914; *Istoria României în date*, București, 1971, p. 80, 81, 86;

² Vezi: Păcurariu M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1994, p. 479-486.

³ Sandru D., *Mocanii în Dobrogea*, București, 1946. Ediție anastatică, Cf. după Cioroiu C., Mocanu A., *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Constanța, 1978, p. 19-20.

⁴ Păcurariu M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1994, p. 481.

de sprijin, care poate fi atestată pentru o perioadă destul de îndelungată este răspândirea și circulația manuscriselor și a tipăriturilor. Odată cu cărțile bisericești și de instruire care pătrundeau pe diferite căi în Dobrogea din Valahia sau Transilvania, încă din evul mediu s-au introdus un număr considerabil de cărți și din Țara Moldovei. În procesul de cercetare și valorificare a patrimoniului de carte veche românească prin bibliotecile, bisericile și mănăstirile din județele Constanța și Tulcea au fost identificate mai multe cărți ce au ajuns aici de pe meleaguri moldovene și care datează din perioada de până la războiul de independență al României și de realipire a Dobrogei la Statul Românesc modern (1877-1878). Cercetările efectuate până în prezent au arătat că aceste relicve sunt într-un număr destul de mare. Cărțile au ajuns aici sub formă de donații și ajutoare în diferite perioade. Bineînțeles, o parte dintre acestea, în lipsa unor însemnări marginale, nu vom putea ști niciodată când și cu ce prilej au ajuns în aceste ținuturi românești de la Marea Neagră aflate multă vreme sub stăpânire străină. În același timp sunt cunoscute exemplare de carte ale căror note marginale arată destul de clar când și de către cine au fost dăruite unor biserici și mănăstiri din Dobrogea.

După cum se știe Dunărea n-a fost niciodată un obstacol de netrecut pentru românii de pe ambele maluri ale ei. În calea lor spre Constantinopol sau spre mănăstirile de la Sfântul Munte Athos, spre locurile Sfinte din Orientul Apropiat, fie că e vorba de domni, boieri, monahi și alte fețe bisericești, fie că de iscoade sau de diferite persoane cu misiuni diplomatice sau negustorești, care se îndreptau spre capitala Imperiului Bizantin sau a celui Otoman de cele mai multe ori străbăteau meleagurile dobrogene. Trecând pe aici, ei făceau popasuri în diferite localități, pe la mănăstiri, biserici, astfel luând cunoștință de realitățile dobrogene. Probabil, pe aceleași căi au pătruns, fie sporadic, fie mai conștient diferite cărți de cult, apoi și laice în localitățile românești din Dobrogea de la frații lor de sânge din Valahia, Transilvania și Moldova, inclusiv din Basarabia. Atestarea lor documentară în Dobrogea până la 1877 este o dovadă convingătoare în această privință. În continuare vom încerca să aducem mai multe informații semnificative privind circulația cărții din Moldova în Dobrogea în perioada menționată.

Dintru început ținem să apelăm la un detaliu destul de cunoscut în literatura de specialitate, dar care până în prezent nu a fost interpretat din punctul de vedere al subiectului tratat în lucrarea

noastră. Este vorba de faptul că mai bine de un secol în urmă celebrul slavist român Ioan Bogdan a descoperit în localitatea dobrogeană Tulcea un extrem de valoros manuscris miscelaneu, adică un "Sbornic", datat aproximativ cu finele sec. XVI - încep. sec. XVII, care conține o variantă a unuia dintre cele mai vechi cronici moldovene - Cronica slavo-română, numită de Ioan Bogdan Letopisețul de la Bistrița 1359 - 1506, întocmit, se pare, la mănăstirea Bistrița din Moldova⁵ Această cronică sub cele mai diferite aspecte (locul și data elaborării, autorul ei, corelația cu alte cronici similare din epoca respectivă din Moldova, importanța istorică și lingvistică etc.) s-a bucurat de o atenție deosebită din partea câtorva generații de cercetători. În contextul lucrării noastre găsim de cuviință să amintim celor interesați că nici până astăzi nu se cunoaște data, fie chiar și aproximativă, când acest valoros codex a trecut din Moldova la sud de Dunăre. Să se fi întâmplat aceasta în secolul al XVII-lea, al XVIII-lea sau mai târziu - în prima sau a doua jumătate a sec. al XIX-lea? Să țină acest fapt de interesul manifestat de anumite persoane din mediul bisericesc de la sud de Dunăre față de evenimentele de mult trecute, ce s-au desfășurat în Țara Moldovei sau față de o carte manuscrisă cu divers conținut laic și ecleziastic? Este oare prezența acestui manuscris valoros în Dobrogea o simplă întâmplare? Iată doar unele întrebări la care știința istorică nu a dat un răspuns mai mult sau mai puțin plauzibil până în prezent. Parțial, răspuns la aceste întrebări găsim în însemnările marginale de pe manuscrisul în cauză, ce au fost descifrate și publicate de același Ioan Bogdan. După ce a fost întocmit la vreo mănăstire (Bistrița -? la o anumită dată probabil încă până la finele sec. al XVII-lea) el a ajuns în mâinile unor persoane particulare - fețe bisericești din Moldova. Căci deja pe la 1710 el aparținea unui popă Gheorghe din Băiceni (acest nume îl poartă unele sate din județele Suceava, Iași și Botoșani), care îl căpătase în dar de la un protopop Ursul din Iași. Din păcate, alte însemnări nu ne dau informații cât timp miscelaneul a circulat în Moldova, când și în ce împrejurări acesta a ajuns în Dobrogea. Cu toate acestea o serie de însemnări destul de târzii ne arată că din Moldova manuscrisul nostru a ajuns în mâna unor lipoveni, probabil din Dobrogea. Când celebrul miscelaneu a trecut Dunărea nu se cunoaște exact, în sec. al XVIII-lea sau prima jumătate a sec. al XIX-lea? Dintr-o însemnare știm doar că pe la 1861 el a fost cumpărat de la un lipovean de către bulgarul Manco Nenov Djudjov

⁵ Bogdan I., *Cronici inedite atîngătoare. de istoria românilor*, în Bogdan I., *Scrisori alese*, București, 1968, p. 375-393;

din satul Zebil aflat la 35 km de Tulcea, iar acesta din urmă, la 1869, l-a lăsat spre păstrare în biblioteca bulgărească din Tulcea.⁶ Astfel până în prezent nu se cunosc date privind circulația acestui manuscris în Dobrogea până în anii '60 ai sec. al XIX-lea.

Rezolvarea acestei probleme demarează de la faptul că diferite manuscrise și tipărituri din țările române, în special cele din Moldova, ceea ce ne interesează în primul rând, au avut o anumită circulație în ținuturile românești din sudul Dunării încă în sec. al XVII-lea. În paralel cu vechea carte tipărită acolo pătrunde, posibil la o etapă mai timpurie, cartea - manuscrisă, mai ales din Valahia și Transilvania⁷. Unele urme ale circulației acestor cărți peste Dunăre le vom ilustra în continuare. Răspândirea mai multor exemplare de carte veche românească în Dobrogea poate fi lesne explicată nu numai prin legăturile de sânge, dar și prin vecinătatea imediată a țărilor române a Valahiei și Moldovei cu ținuturile românești de peste Dunăre. În primele decenii ale sec. al XVII-lea a intrat în acțiune încă un factor favorizator al legăturilor de divers ordin ale românilor de pe ambele maluri ale Dunării. Este vorba de întemeierea Mitropoliei ortodoxe a Proilaviei (Brăila)⁸, subordonată ca și Mitropolia Silistrei, menționată mai sus, Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Activitatea acestei mitropolii a fost deosebit de prodigioasă până la începutul sec. al XIX-lea. Ea avea sub îngrijirea și controlul său lăcașele sfinte ale creștinilor ortodocși din raialele turcești de la Dunăre și sudul Moldovei (Brăila, Giurgiu, Cetatea Albă, Ismail, Reni, Bender, Stepa Bugeacului) - teritorii rupte treptat de către otomani din trupul țărilor române. Deoarece sub oblăduirea Proilaviei se aflau unele teritorii limitrofe cu Dobrogea, era absolut firesc ca de pe un mal pe altul al Dunării să se deplaseze și fețe bisericești (preoți, monahi, diaconi ș.a.). De aceea nu întâmplător după anexarea Basarabiei la Rusia și limitarea teritoriului aflat sub controlul Mitropoliei Proilaviei, această din urmă structură bisericească a fost unită cu Mitropolia Dristrei, stabilindu-se centrul la Silistra (1813)⁹. Deoarece, anume preoții și călugării erau aceeași, care aduceau cartea tipărită bisericească, laică și de instruire din Moldova, iar mai târziu și din Basarabia în Dobrogea, aceștia nu rareori întemeiau pe aceste meleaguri mănăstiri

(Taița, Cocoș, Cilic Dere) și biserici¹⁰.

În perioada postbelică, în urma cercetărilor efectuate de oamenii de știință în actualele județe Constanța și Tulcea¹¹, au fost depistate și identificate două exemplare ale renumitei Cărți românești de învățătură a mitropolitului Moldovei - Varlaam, scoasă de sub tipar la Iași în 1643. Primul dintre aceste relicve rare este atestat și se păstrează la Biblioteca Universității Ovidius din Constanța, pe care am cercetat-o de visu (iunie, 1996). Textul acestui exemplar s-a păstrat integral, dar coperta a fost deteriorată - lipsește ultima parte a ei și cotorul. Partea de deasupra a copertei reieșind din ceea ce reprezintă actualmente, pare să nu fie cea originală, dar, totuși, e destul de veche. Ea este confecționată din scândurele de lemn acoperite cu piele fin lucrată, de culoare neagră, pe care s-a imprimat un ornament cu figuri geometrice în stilul vinietelor din vechile cărți-manuscrise sau tipărite românești, chiar asemănătoare cu cele din Cazanie. Cartea este tipărită pe hârtie de aceeași culoare și calitate. Unele deteriorări neînsemnate o are foaia de titlu, și câteva file răzlețe, dar textul lor nu-i afectat. Ultimele două caiete ale cărții au suferit puțin din cauza umezelii. Exemplarul a avut și o însemnare, care începea la fila a patra, continuând pe mai multe pagini. Din păcate, inscripția a fost tăiată la legatul cărții, rămânând doar partea de jos a literelor. Exemplarul mai are doar câteva încercări de peniță. Alte particularități distinctive cartea nu are. Se pare că acest exemplar a circulat mai multă vreme în Dobrogea și a ajuns în cele din urmă, într-unul din anticariatele din orașul Constanța. Cu peste patruzeci de ani în urmă acesta a trecut în posesia Bibliotecii Universității din Constanța, după cum ne-a informat directorul de atunci dl Popișteanu¹².

Fiind comparat cu exemplarul Cazaniei de la Biblioteca Academiei de Științe a Moldova (Chișinău)¹³, am constatat ca exemplarul din biblioteca Universității din Constanța are unele particularități specifice care necesită o analiză mai detaliată într-o lucrare specială. Aici vom menționa doar că exemplarul din Constanța s-a păstrat mult mai bine, inclusiv și foaia de titlu, filă care lipsește în exemplarul de la Chișinău. Dar cel mai important detaliu caracteristic ce le deosebește este culoarea unor titluri de capitole, ornamente și inițiale.

⁶ Ibidem, p. 377.

⁷ Cioroiu C., Mocanu A., Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877, Constanța 1978, passim;

⁸ Vezi, de exemplu, Pocitan V., *Istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei) și a vechii episcopii a Hotinului*, București, 1936; Berechet Șt., *Schița istorică a Mitropoliei Proilaviei*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1924, nr. 7, p. 401-411.

⁹ Păcurariu M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Buc., 1994, p. 481.

¹⁰ Ibidem, p. 484-485.

¹¹ Cioroiu C., Mocanu A., Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877, Constanța 1978, p. 6, 49, 70.

¹² Acest exemplar este menționat de Cioroiu C., Mocanu A., Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877, Constanța 1978, p.49.

¹³ Slutu C., *Carte românească de învățătură... note și marginalii*, în *Valori și tradiții culturale în Moldova*, Chișinău, 1993, p. 119-126.

Astfel, dacă în exemplarul chișinăuian aceste detalii tipografice sunt culese cu chinovar, adică culoare roșie, în cel din Constanța sunt de aceeași culoare, ca și toate textele Cazaniei, adică de culoare neagră. În urma examinării comparative a hârtiei celor două exemplare am constatat că acestea au aceleași caracteristici (culoarea, filigranele hârtiei ș.a.). Totuși deosebirile menționate mai sus par să ne ducă spre concluzia că în editarea Cazaniei lui Varlaam au fost emise două tranșe (tiraje). Bineînțeles această concluzie poartă un caracter preliminar și o idee mai clară în această privință am putea s-o avem numai în urma studierii comparative a unui număr cat mai mare de exemplare ale cărții lui Varlaam Mitropolitul.

Un alt exemplar al Cazaniei lui Varlaam a fost identificat pe teritoriul Dobrogei, în Biblioteca Mănăstirii Cilic-Dere (județul Tulcea), fondată în anii '30 ai sec. al XIX-lea¹⁴. O descriere sumară a acestuia a fost făcută încă în 1979 de către C. Cioroiu și A. Mocanu. Autorii arată în special că exemplarul de la Cilic-Dere este nelegat și incomplet: lipsesc filele 1-6 și 118-384 de la început și cele trei file nenumerate de la sfârșit¹⁵. Filele păstrate nu au nici o însemnare marginală și, prin urmare, este mult mai dificil de a stabili originea exemplarului. Unele informații ni le-a pus la dispoziție dl. Cioroiu, cercetător la Biblioteca județeană din Constanța¹⁶. Istoria exemplarului nu este cunoscută până la capăt. Se admite că el a ajuns la mănăstirea dobrogeană prin anii 1940-1950, probabil, de la o mănăstire sau biserică închisă din Galați, însă versiunea mai urmează a fi verificată.

Printre alte ediții care au ajuns pe teritoriul Dobrogei nu peste mult timp de la editarea lor fac parte și două exemplare ale cărților Învățăture creștine și Floarea darurilor tipărite la Snagov (Valahia) în anul 1700 și legate împreună. Aceste cărți au o serie de însemnări marginale, care varsă multă lumină asupra circulației lor în Țara Românească, Moldova, Dobrogea și Constantinopol. Cea mai veche inscripție făcută pe foaia albă de la începutul cărții are următorul conținut: „Eu mult păcătosul Eustratie diacul din satul Huși, ce am fost cu lamandi, capuchehaia Moldovei la Baba (probabil este Vorba de localitatea dobrogeană Babadag – n.n.), la Iusuf pășea Serascher. Și domnu au fost în Moldova Antiohie Cantemir Voievod a 2

domnie, v<ă>l<eat> 7215, (1706), deche<mvrie> 8 dni”. Această însemnare ne arată că în scurtă vreme după tipărirea lor cărțile menționate au fost procurate în Moldova (Huși). Din alte însemnări ale acelorași exemplare aflăm că ceva mai târziu ele ajung în mâinile altor posesori, de astă dată din Țara Românească, iar de acolo - pe meleagurile dobrogene și la Țarigrad. Pentru confirmare aducem în continuare și alte însemnări: „Az Soare log(ofăt) am scris aice ca să se știe de cându eram la Baba, la pașa Saraschieriu, cu Sterie vel căp<itan>, capichehae ot Baba. Și era domnu în Țara Muntenească Basaraba Brâncovean, fev<ruarie> 5, let 7215 (1707)”. La fila 203 pe verso este scris: „Această sfântă cârtică care să chiamă Învățăture creștinești și Floare darurilor, că sânt amândouă legate la un loc, am cumpărat-o din Țarigrad de la Petre, care fusese mărgelar la prăvălie în București, iar eu slujeam la dumnealui Steriia vel căp<itan> za Cerneți, fiind trimis de măriia sa Ion Constantin Basaraba Voievod, capichihaia la Poartă. Eu eram la dumnealui copil din casă. Și am cumpărat cart<ea> aceasta t<al>l<eri> 2. Și-am scris aici în zilele mării sale domnului nostru Io Voievod, când eram călăraș de Țarigrad, De<chemvrie> 28 d<ni>, văleat 7227 (1718), robul lui Dumnezeu Soare Ceauș”¹⁷. În prezent cele două cărți legate împreună se află în Biblioteca Academiei Române din București.

În biserica satului Izvoarele, județul Tulcea, se păstrează un Antologhion tipărit la Iași în 1755. Din însemnările de pe această carte aflăm că exemplarul a circulat mai multă vreme pe teritoriul Moldovei. Pe fila a 2-a se menționează: „Această carte <ce> mai înainte fusese cumpărată de popa Ștefan din Galați de la părintele Postache ci șade în sat Sârbești, ținut Covurlui, acol Șiretului, la 1 martie 1794”, iar pe fila a 4: „Această sfântă carte se numește Minei este al (șic!) preotului Popa Dimitrie, cumpărată din Galați de la părintele protopop Gheorghe ot Galați. Prețul lei 65 în anul 1811... Și am scris eu, Constantin”¹⁸. Probabil după această din urmă dată cartea a ajuns într-un sat dobrogean.

Un Apostol tipărit la Iași în 1756 a fost depistat de către cercetători în biserica din satul Văcăreni din același județ Tulcea. Tot aici au fost atestate și alte tipăriri din Moldova printre care și Mineiul pe ianuarie (1830), mineiele pe lunile februarie, martie, mai și decembrie toate editate la tipografia

¹⁴ Unele amănunte despre mănăstire vezi: Nedioglu Gh., Mănăstirea Cilicului, în *Analele Dobrogei*, 1928, voi. 2, p. 60-66; Stoicescu N., *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, voi. 1, Buc., 1970, p. 157.

¹⁵ Cioroiu C., Mocanu A., *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Constanța 1978, p. 70.

¹⁶ Aducem și pe această cale mulțumiri dlui Constantin Cioroiu.

¹⁷ Corfus I. *Însemnări de demult*, Iași, 1975, p. 2-3; Cioroiu C., Mocanu A., *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Constanța 1978, p. 99-100.

¹⁸ Răpă Buiuciu D., *Cartea românească veche cu însemnări*, în *Danubius*, vol. VI-VII, 1972- 1973, p. 167.

Mănăstirii Neamț în 1831¹⁹.

Probabil din circulația pe care au avut-o pe teritoriul Dobrogei un șir de importante tipărituri moldovene de la sfârșitul sec. al XVIII-lea și primele decenii ale sec. al XIX-lea, de astă dată cu caracter laic, științific și didactic s-au adunat în Biblioteca județeană din Constanța. Este vorba de celebrul manual de geografie al lui Amfilohie Hotiniul De obște Gheografie, Iași 1795, Adunare... din cărțile împăraștilor Pravile (Iași, 1814) de Andronachi Donici, și de un exemplar al Scrisoarei Moldovei de Dimitrie Cantemir, ieșită de sub tipar la Mănăstirea Neamț în anul 1825. Nici una dintre aceste trei cărți nu conțin însemnări marginale, care ne-ar edifica în privința circulației lor în ținutul de la Sud de Dunăre în perioadele următoare de după apariție.

Importante valori bibliofile, care de asemenea au văzut lumina tiparului în Moldova au fost identificate în Biblioteca Mănăstirii dobrogene Cilic-Dere. Unele dintre acestea le vom menționa în continuare: Ceaslov, Iași, 1797; Tâlcuire la cele patru evanghelii de Teofilact, editată la Iași, 1805; Descrierea... a pravoslavniciei credințe, de Ioan Damaschin, Iași, 1806; Descreriile vieților sfinților din lunile octombrie, noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, aprilie, iunie, iulie și august editate la Mănăstirea Neamț în anii 1809-1815; Kecragarion de Augustin Episcopul, tradus de Gherontie și Grigorie, tipărit la Mănăstirea Neamț la 1814; Scara de Ioan Sinaitul, Mănăstirea Neamț, 1814; Liturghie, Iași, 1818; Noul Testament, Mănăstirea Neamț, 1818; Cuvintele lui Isaac Syrul, Mănăstirea Neamț, 1819, Istoria scripturii Vechiului Testament, tradusă de Veniamin Costache Mitropolitul Moldovei (vol. 1), Iași, 1824; Carte de suflet... sau nevăzut război, Mănăstirea Neamț, 1826; Molebnic, Iași 1829, Agiazmatar, Iași, 1843.

Un număr important de tipărituri moldovenești din prima jumătate a sec. al XIX-lea posedă și Mănăstirea Cocos (județul Tulcea). De reținut că în paralel cu tipăriturile moldovenești de peste Prut în perioada de până la 1878 (când a avut loc unirea Dobrogei cu România), pe meleagurile românești de la țărmul mării au ajuns și tipărituri basarabene. O Liturghie tipărită în 1815 la Chișinău se păstrează la Mănăstirea Cilic-Dere. Tot în spațiul dobrogean este identificată încă o carte apărută în capitala Basarabiei la 1862, fiind vorba de un Octoih²⁰.

Așadar exemplele enumerate mai sus arată cu

¹⁹ Cioroiu C., Mocanu A., *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Constanța 1978, p. 92-96.

²⁰ Roman I.N., *Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea înainte de 1877, în Analele Dobrogei*. 1920, nr. 3, p. 355-398; Cioroiu C., Mocanu A., *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Constanța 1978, p. 103.

destulă claritate că încă până la 1877-1878, mai ales pe parcursul sec. XVIII-XIX, cărțile tipărite pe ambele maluri ale Prutului pătrund în număr destul de mare la sud de Dunăre, la românii din Dobrogea. În ciuda vitregiilor timpului românii au găsit căi de a menține relații permanente între ei. Unul din firele cele mai trainice ce i-a legat spiritual pe românii de pe toate meleagurile în acele timpuri a fost cartea. Tipăriturile pe care le-am înșiruit mai sus ajungeau în Dobrogea, fiind aduse în afară de fețele bisericești și de boieri, negustori, păstori și peregrini. Încă la 1850 Ion Ionescu de la Brad într-o scrisoare către Ion Ghica aducea un exemplu concludent în această privință: „Părintele Visarion, român din Făgăraș, fiind de 17 ani, au trecut în Moldova, la rubedeniile din Varatic și din Neamț²¹. În această de pe urmă au trăit 30 de ani tipograf. El a tipărit și Geografia lui Cantemir²², lucru ce l-au făcut știutor de originea și de nevoile tuturor românilor”²³. În legătură cu aceasta se poate admite, cu o anumită doză de risc, că exemplarul Scrisoarei Moldovei (Neamț, 1825), ajuns în anumite împrejurări la Biblioteca județeană din Constanța, a fost adus pe meleaguri dobrogene de către același luminat monah și tipograf Visarion, care stabilindu-se în Dobrogea, a fondat împreună cu alți doi călugări de la Neamț (Gherontie și Isaia) în 1833 Mănăstirea Cocos²⁴.

Așadar cartea Moldovei alături de cea din alte țări române, pătrunde destul de frecvent în Dobrogea, mai cu seamă în secolele XVII-XIX, contribuind și pe această cale la menținerea unității de neam, a limbii și credinței pe meleagurile populate de români în pofida dezbinării politice provocate de marile imperii vecine.

N.Red. Andrei Eșanu (n. 16 iulie 1948) este un reputat istoric (doctor habilitat în istorie), scriitor, profesor cercetător, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (2007), membru de onoare al Academiei Române din 2011.

Dr. Valentina Eșanu, istoric, cercetător științific la Institutul de istorie al Republicii Moldova.

²¹ Este vorba de vechile mănăstiri Varatic și Neamț, din nord-vestul Moldovei.

²² Este vorba de lucrarea lui Dimitrie Cantemir *Descriptio Moldaviae*, care a văzut lumina tiparului la mănăstirea Neamț pentru prima dată în limba română (cu caractere chirilice) sub denumirea *Scrisoarea Moldovei* în 1825 (Vezi mai amănunțit: Eșanu A., Eșanu V., *Descrierea Moldovei de Dimitrie Cantemir în cultura europeană*, Chișinău, 2004 p. 157-165.

²³ *Correspondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica 1846-1874*, București, 1943, p. 102.

²⁴ Sandru D., *Mocanii în Dobrogea*, București, 1946. Ediție anastatică [f.a.], p. 143. Păcurariu M., Cocos, în *Enciclopedia Ortodoxiei românești*, București, 2010, p. 192.

Române, nu uita!

Sorin BERCARU

Există o durere ce apasă neîncetat sufletul poporului român: este uitarea ce pândește eroii acestui neam și faptele lor de arme. Printre martirii Armatei Române se regăsește și Generalul Stan Poetaș, om și militar de înaltă verticalitate, ce trebuie reamintit în ochii românilor acolo unde faptele lui l-au ridicat.

Născut la 5 decembrie 1870, în localitatea Ulmu, județul Brăila, moare la data de 6 ianuarie 1919, în Călărășeuca, Basarabia, decesul său fiind consemnat la 8 ianuarie al aceluiași an.

La vârsta de 19 ani, deși foarte tânăr, devine ofițer al Armatei Române, cariera sa militară fiind într-o continuă ascensiune, în 1916 primind botezul focului la comanda Brigăzii 17 Infanterie, teatrul de operații Dobrogea. A fost unul dintre comandanții ce s-au remarcat cu rapiditate în timpul Primului Război Mondial.

În anul 1916, Dobrogea era asaltată de trupele germano-bulgaro-turce, care aveau ca scop ocuparea acestui spațiu. După înfrângeri succesive, se stabilește linia defensivă pe aliniamentul Rasova-Cobadin – Topraisar - Cocargea (Pietreni de azi) – Tuzla.

Ofensiva germană avea să se declanșeze pe tot frontul, efortul principal al armatei germane concentrându-se în sectorul Topraisar. Aici Colonelul Stan Poetaș va primi titlatura de Eroul de la Topraisar, în urma bătăliei de pe aliniamentul Topraisar – Amzacea, când „taica Stan”, cum era alintat de soldații săi, se afla în fruntea acestora, în dimineața zilei de 19 octombrie 1916. *„Simțind iminența atacului, soldații au cerut să li se aducă drapelul regimentului și sub ploaia de obuze, în timp ce muzica intona „Deșteaptă-te, române!”, au jurat pe steag că nimic nu-i va face să dea înapoi în fața puhoiului dușman”.* Se vor ține de cuvânt, timp de două zile și jumătate toate atacurile germane sfârșindându-se în fața zidului de piepturi românești.

În zilele de 19 – 20 octombrie, germanii nu au putut cucerii Topraisarul, fiind siliți să intre în defensivă, tranșeele lor cele mai înaintate fiind la circa 300 m de liniile noastre. În fața Topraisarului, soldatul român, lovit de uraganul germano-bulgaro-turc, condus de Mareșalul August von Mackensen, îi ține piept cu dârzenie, iar în mijlocul uraganului se

General Stan POETAȘ

găseau Colonelul Constantin Scărișoreanu, Comandantul Diviziei 19 Infanterie, și Colonelul Stan Poetaș, Comandantul Brigăzii 17 Infanterie.

Străpungerea inamică s-a făcut pe flanc, acolo unde diviziile ruse 61 și 115 au părăsit pozițiile, retrăgându-se spre Cobadin, lăsând prizonieri bulgarilor 24 de ofițeri și 2800 de soldați, și fără să înștiințeze aliații români despre retragere. Poziția de la Topraisar este descoperită și pe flancul de est, așa că a urmat retragerea, urmată de pierderea întregii regiuni dobrogene, cu excepția unei porțiuni de la nord.

Bulgarii, după ce vor intra în Constanța vor răsturna statuia lui Ovidiu de pe soclu, în speranța că acest gest simbolic va șterge orice urmă de latinătate din Dobrogea.

Acest episod al eroismului de care a dat dovada Soldatul Român este unul dintre cele mai frumoase dovezi de jertfă pentru patrie.

În bătălia de la Neajlov—Argeș, supranumită Bătălia Bucureștilor, colonelul Poetaș își demonstrează din nou calitățile de comandant declanșând un atac în forță la Bălăria, capturând 200 de prizonieri, trei tunuri grele și o mare cantitate de material de război, provocând astfel panică în sânul Statului Major al Diviziei Gemane 217, care se salvează fugind spre Ghimpați. În ciuda acestui succes, fără sprijinul trupelor rusești, Bătălia Bucureștilor se încheie cu

retragerea trupelor române către Moldova, astfel încheindu-se campania dezastruosului an 1916.

Stan Poetaș se regăsește pe front și în vara lui 1917, când Mareșalul Von Mackensen își propune să rupă frontul pentru a ajunge la Iași. Este momentul în care patru divizii române resping zece divizii germane și austro-ungare. O singură divizie românească ține piept, rând pe rând, asaltului a trei divizii germane. Așa ceva nu se mai pomenise în istoria militară germană.

Colonelul Poetaș își face și aici cu prisosință datoria. Luptă la Mărășești și Muncelu, unde este sfințită cu sângele soldaților români una dintre cele mai mari victorii din istoria noastră.

Cronologic, din punct de vedere istoric, urmează Armistițiul și apoi luptele împotriva bolșevicilor. La strigătul de ajutor al românilor de peste Prut, Guvernul român trimite armata să izgonească bandele bolșevice și să asigure granițele de la Nistru. La toate aceste evenimente participă și Stan Poetaș, devenit între timp General.

În noaptea de 6-7 ianuarie 1919, la orele 3.40, bandele bolșevice au trecut Nistrul și au atacat prin surprindere trupele române din zona Atachi, între satele Călărași și Verzani, unde se aflau Generalul Stan Poetaș și trupele sale. Generalul a dorit să inspecteze sectorul său din zona satului Călărași, unde avea să fie împușcat din spate de către oamenii din banda bolșevicului G.I.Bărbuța din Călărași. Istoricul Constantin Kirițescu a scris despre generalul Stan Poetaș, aflat în fruntea trupelor dobrogene, că: „i-a fost dat să moară, lovit de un glonte mișel, tras din spate, acestui erou legendar al armatei române, care la Topraisar, la Neajlov și la Mărășești, înfruntase de atâtea ori moartea în față, în cele mai dramatice momente ale războiului nostru”.

La 11 ianuarie, Colonelul Ion Petrescu informa: „Corpul mult regretatului Comandant Poetaș l-am dezgropat, depus în sicriu și l-am evacuat spre Sauca”.

Astăzi, în semn de recunoștință, numele Generalului Stan Poetaș este purtat de străzi importante din Chișinău și Soroca. De asemenea, Satul Cureșnița din județul Soroca a fost denumit cu numele generalului Poetaș. Totodată, în orașul Soroca, în semn de stimă și recunoștință, a fost înălțat în 1929 un monument în memoria sa.

În anul centenarului, la 13 martie 2018, românii de peste Prut, pentru care Eroul Stan Poetaș și-a dat viața, i-au cinstit memoria prin sfințirea monumenului funerar din curtea Muzeului de Istorie și Etnografie din orașul Soroca.

Piatra de mormânt a generalului Stan Poetaș, răsturnată și adâncită parțial în pământ, are și astăzi pe ea următoarea inscripție, perfect lizibilă:

„CUVÂNT URMAȘILOR NOȘTRI. Prin os de recunoștință de-a pururi sfântă aducem viteazului general Stan Poetaș, fiul născut din părinți săteni, care în lupte strașnice la Topraisar, în Dobrogea și Mărășești a făcut stâncă din pieptul său, luptând de-a valma și în același rând cu soldații, iar la Calarașovca, în ținutul Sorociei, străjuind meleagurile bătrânului Nistru, a căzut mort, apărându-ne pe noi și pământul nostru strămoșesc de hordele ce veneau din răsărit și miazănoapte ca să ne strice rânduiala și buna înțelegere. Dumnezeu să-l odihnească în pace! Urmașilor noștri lăsăm cuvânt să-i împodobească cu flori și să-i cinstească în veci memoria acestui erou SANTINELĂ A ROMÂNIEI.

Pe cealaltă parte a postamentului este inscripționat următorul text:

„MEMENTO. Generalul Stan Poetaș inspectând posturile de pază rânduie ă n largul Nistrului, front de război, a fost atacat în ziua de Sfântul Ioan Botezătorul 1919 (ianuar) între satele Calarașovca și Unguri [de bolșevici] (aceste două cuvinte – „de bolșevici” au fost răzuite, probabil pentru a salva existența acestei pietre funerare) contra cărora s-a luptat cu arma în mână până în ultima clipă când răpus de 4 gloanțe dintre care unul drept în inimă a căzut pentru patrie murind ca un erou. Mândrie Neamului și Țării. SLĂVIRE MEMORIEI LUI.”

Întorsul

Adrian NICOLA

Ziua bună la dumneavoastră, oameni buni!

Multe obiceiuri are omenirea asta, pentru că așa cum spune un proverb, „câte bordeie, atâtea obiceiuri”. Iar poporul român a fost mereu vrednic a le păstra, încât unele au ajuns la noi așa cum au fost ele pomenite cu sute de ani în urmă. Altele însă, și-au pierdut prin colbul drumului înțeleșurile dintâi, ajungând adesea ciuntite, ba chiar cu alte înțeleșuri decât cele pe care a vrut poporul a le spune.

M-a dus gândul la obiceiurile de altă dată acum, primăvara, când sfintele sărbători ale Paștilor sosesc și natura se primenește cu tot ce are ea mai frumos. Copacii capătă haine primăvăratece, de frunză și petală, florile își deschid bobocii și caută după mirosuri, fluturii și albinele își pun cele mai frumoase straie și pornesc a pluti prin beția razelor de soare, iar păsările călătoare închipuie pe cer linii și săgeți de întoarcere, cum doar ele știu să o facă. Omul își primenește ograda, așternând lapte de var pe ziduri, garduri și pietre, adună resturile iernii și arde ce a fost rău, dă cu sapa și cu grebla ca totul să fie la locul sălășluit. Apoi se primenește și pe sine cu strai nou, că nu poate pași pe uliță sau pe sub bolta bisericii, spre învierea sufletului său, fără ceva nou.

Până aici treaba-i bună și frumoasă, numai că omului de la sat nu prea i-au stat multă vreme paralele prin chimir. A întors teșchereaua pe dos și a cumpărat o hăinuță copiilor, începând cu cei mai mari, o pereche de încălțări, ceva cu care să se fălească și ei în rândul prichindeilor satului, adesea mai aprigi la dorințe decât oamenii mari, și s-a lăsat pe sine și femeia sa mai la urmă. „Lasă”, și-a zis, „am să întorc fața la dulama cea veche, și va părea ca nouă”. Și femeia lui a avut de descusut, de întors pe partea cealaltă, nepurtată, și cusut la loc. Căci după ce i-a întors lui țoala, s-a gândit să întoarcă și fața la plapumă, și ei flanela, așa că a deșirat și a împletit la loc, doar să aibă altă față, și perdeaua din fereastră, decolorată de soare, și câte altele pe care nu le-a putut avea noi.

Numai că bine nu i-a fost, zicea el, taman de la întorsul ăsta. Știa că cei bătrâni umblau cu cojocul întors pe dos ca să se schimbe vremea, adică să se întoarcă vremea bună în locul celei rele, că femeia vecinului îi dădea acestuia să îmbrace izmenele pe dos, ca să nu se deoache — „la așa cum îți dau eu”, îl îndemna ea mereu, „că nu se deoache omul numai de frumos, se deoache și de urât, iar tu numai de

urâtenie nu duci lipsă!”-, că o cumătră de-a sa întorcea de trei patru ori pe an salteaua, nu că s-ar fi strâns prea tare paiele din ea, dar credea ea și spunea la lume în gura mare că Mitică al ei de-aia nu era în stare să plămădească copii cu ea, din cauza saltelei. Și multe altele, dar de la întors dulama, să fie nevoit să întoarcă semănătura de porumb din toamnă, adică să are și să semene din nou, nu ar fi crezut în ruptul capului. Ei bine, zice el că de data aceasta tocmai așa s-au petrecut lucrurile, că de la dulama întoarsă i se trage.

Acum, eu vă spun domniilor voastre, chiar de mă veți crede cârtitor, nu de la dulamă i s-a tras. Dacă este de-o părere a mea, cred că nu a dat de pomană și pentru vietăți, cum se dă, iar ele i-au mâncat boabele, de i-a ieșit un fir la apus și altul la miazănoapte. Sau cine știe ce o mai fi fost cu cele boabe!

Nu știu ce o fi fost însă și nici ce o fi rămas în mintea omului nostru cu întorsul ăsta, dar altul, nu vă spun cine, ca să nu râdă satul de el, parcă mai de batjocura lumii a fost. S-a sculat când nu apucaseră a cânta cocoșii, pe o negură de să-ți bagi degetele în ochi, s-a ostenit să suie plugul în car, a înjugat boii, i-a cerut muierii mâncare pentru cât îi ziua de lungă și a pornit cu noaptea în cap spre câmp, să are. Mai spre dimineața, când zorile se spărseseră de lumină, mă îndreptam și eu cu carul spre locul meu când m-am întâlnit cu el. A oprit boii și mi-a dat bună dimineața, iar eu l-am privit mirat, rușinat puțin de întârzierea mea spre câmp. „Gata, te-ai și întors? Ai terminat de arat?” l-am întrebat eu. „De întors, cum se vede, dar de arat nu am arat.” „De ce?” zic. „Plouă pe-acolo, e locul ud?”. „Nu știu”,

zice el, „că nu ajunsei până acolo. Plecai de acasă cam întors pe dos, că am visat azi-noapte că mi se rupsesse osia la car și mă căzneau să o repar singur. Mai îmi trecu calea, la plecare, și o pisică neagră, pe drum mă spurcă și un cuc, că nu apuca să iau o bucată de pâine în gură înainte să plec de acasă, așa că mă întorsei. Ce rost mai avea să mă apuc de muncă, cu atâtea ghinioane?”

I-am spus eu că visele sunt plăsmuiri ale somnului, că noaptea pisica aceea era neagră pentru că așa sunt pisicile noaptea, negre, iar cucul își face datoria de a cânta, nu a cucăi, așa cum moțăia el chiar atunci pe lada carului, cu gând să-l înduplec și să-l iau înapoi, dar nu a vrut în ruptul capului. „Nu merg”, mi-a zis, „că eu sunt întors de la țată de o zurlie de mătușă, așa că nu e bine să mă mai întorc încă odată”. A strigat la boii să pornească, dar s-a mai oprit la câțiva pași, cătând înapoi, spre mine. „Numai de un lucru îmi pare rău, de mâncare, că rămasă nemâncată. Dacă o las eu în lada carului, mâine o mai fi bună?” Nu i-am răspuns, am gândit că nu avea niciun rost să stric vorbele degeaba. Oricum îi mânca și cel mai leșinat cățel mămăliga din traistă!

De-aia zic acuma că obiceiul, datina, înseamnă ceva, iar credința de pe vremea lui Papură Vodă, poate și mai de demult, că toate în lumea asta sunt mâunate de spirite, e alta.

Și vă zic și eu acum domniilor voastre ce mi-a zis mie prietenul meu Gheorghe din Viroaga: „Înțelepciunea nu-i mereu ca vinul, cu atât mai bună cu cât este mai veche”.

Cu smerenie, al dumneavoastră Adrian Nicola

Un roman de excepție

Ovidiu DUNĂREANU

După publicarea romanelor: *Povești de adormit...bărbații* (2011) și *Două soacre și-o minune* (2013), la Editura Ex Ponto, Adrian Nicola "recidivează" cu un al treilea roman *Prizonierul*, apărut de curând la aceeași editură constănțeană.

Experiența și exercițiul narativ, dobândite în urma scrierii primele două, îl duc acum pe autor la o realizare de excepție. Prozator din stirpea lui Zaharia Stancu și Marin Preda, el are vocația monumentalului și a cunoașterii depline a spațiului supus observației.

Romanul este "dedicat localității în care m-am născut, orașul Segarcea, Județul Dolj, locuitorilor acestuia, celor născuți sau legați în vreun fel de această localitate" – cum ține să mărturisească autorul într-o notă din deschiderea cărții. Romanul se impune prin forța sa de a însufleți o lume, prin modul echilibrat și inspirat al construcției, prin scriitura măiestrită și subiectul captivant, prin viziunea inedită asupra momentului istoric pe care îl explorează.

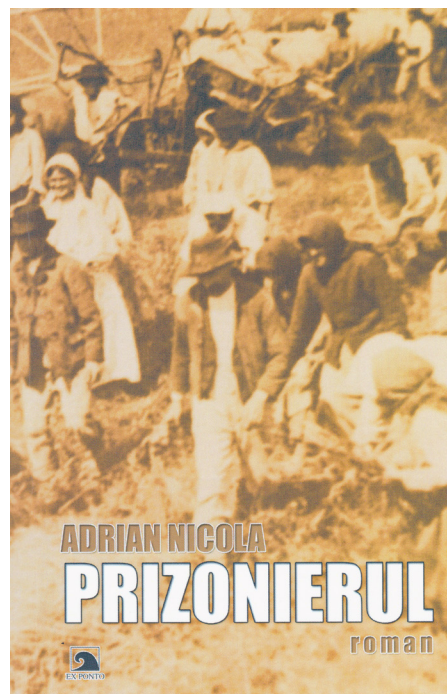
Toate acestea ne determină să afirmăm că *Prizonierul* lui Adrian Nicola constituie una dintre reușitele și expresivele creații epice, din ultima perioadă, care se integrează literaturii satului și sudului românesc, literatură pusă în valoare de exegeți prestigioși precum Mircea Muthu, Cornel Ungureanu și Iulian Dămăcuș.

Cele aproape cinci sute de pagini ale cărții înfățișează destinul dramatic al unui țăran, Iorgu Tănăsache, dintr-un sat

oltenesc din zona Segarcei, "care a plecat la război și s-a întors după vreo zece ani", acasă, când nimeni nu se mai aștepta, dintr-un lagăr de muncă forțată și reeducare din marea Uniune Sovietică. Declarat mort, cu certificat de deces în toată regula - familia îi ridicase simbolic mormânt și cruce, cu numele lui scris pe ea, în cimitirul satului -, scos din memorie și trecut definitiv în uitare, bietul "erou" se trezește într-o situație absurdă, fără întrezărirea vreunei posibilități de ieșire.

Întoarcerea *Prizonierului* printre ai săi provoacă o mare tensiune și momente derutante, greu de suportat, stârnind uluirea și neîncrederea. Văzându-l complet schimbat la înfățișare toți, chiar și cei apropiați, se întreabă multă vreme dacă este el cel adevărat sau un impostor. Iorgu Tănăsache, odată eliberat din lagăr, trage din răspuț, însuflețit de cele mai nobile și încrezătoare gânduri, să ajungă la ai săi.

Ce găsește el în satul din care plecase pe front, înflăcărat de elanuri eroice și patriotice, și absentase atâta amar de vreme? În locul lumii așezate, echilibrate, cu rosturile ei ancestrale bine definite, cu legile nescrise, respectate cu sfințenie, cu obiceiurile din moși-strămoși care dădeau siguranță și plăcerea de a trăi, unde își întemeiasă o familie cu dragoste și speranță, unde avea o gospodărie din care nu-i lipsea nimic, dar mai ales pământul lui pe care îl muncea cu trudă și patimă – ei bine, în locul

tuturor acestor valori dragi inimii sale, în spiritul cărora crescuse și se formase ca tânăr, descoperă o lume întoarsă pe dos.

Satul, la jumătatea deceniului cinci al secolului trecut, era în vâltoarea instalării comunismului, cu instituțiile și colhozul de tip bolșevic, cu o altă mentalitate despre viață, complet răsturnată, față de ceea ce trăise el până atunci.

Oamenii, copleșiți de grijile zilnice, deposezați de bunurile lor vitale, înscriși fără alte șanse la colectiv, descumpăniți de ceea ce li se întâmpla, cu teama cuibărită adânc în suflete de organele represive ale regimului, nu mai erau nici pe departe ca altădată, ci niște victime obligate să nu iasă de sub cuvântul și voința reprezentanților noii puteri. Victorina, nevasta sa, ascunzându-i-se scrisorile trimise

de el din prizonierat și luând de bune actele false despre decesul său, se recăsătorise, iar pe lângă copiii făcuți împreună, avea încă unul cu cel de al doilea soț.

Posibilitatea de a reînoda firul dragostei și al căsniciei lor de dinainte de începerea războiului se dovedește imposibilă, femeia fiind condamnată de crudul destin să rămână, până la urmă, fără nici unul dintre ei.

O imagine completă, bulversantă, cu personajele și evenimentele ei semnificative, a așezării din câmpia Segarcei, ni se derulează progresiv pe dinaintea ochilor, într-un flux impresionant, bine condus stilistic și epic, precum episoadele unui captivant film de lung metraj.

Din bogata galerie de personaje a romanului, Iorgu Tănăsache, Victorina și Mitrana se întipăresc în minte prin pregnanța și pitorescul portretizării lor, atât fizice, cât și sufletești. Putem afirma, fără să greșim, că aceste personaje „țin” pe umeri întreaga poveste a cărții.

Prin intermediul lor, autorul pătrunde în orizonturile trecute și în cele din realitatea imediată ale satului oltenesc în cauză, configurând o amplă și autentică frescă a anilor la care ne-am referit

mai înainte, cum rar a îndrăznit, în ultima vreme, s-o reconstituie și s-o supună analizei, cu mijloace literare, cineva.

Satului comunist utopic, contaminat de minciună, duplicitate și corupție, scriitorul îi opune cu insistență și sarcasm bine insinuat, imaginea eternă, profundă a ceea ce a fost el odinioară, ca o perpetuă aducere aminte traversată de frumusețe, nostalgie și lirism. Capitoarele: *Șapte bobi, Peștorii, La moși, Cazanul, Năframa, Duhul vinului, Via, Priveghi, Nunta* – sunt tot atâtea oglinzi ale memoriei, care mențin curat și sănătos chipul satului segărcean, așa cum ar fi trebuit să se păstreze, dacă nu-l lovea “ciuma roșie”.

După atâtea nefericiri îndurate pe front și în lagărul sovietic, dar și la întoarcerea acasă, provocate de ai lui, când părea pentru toți un învins fără sorți de salvare, în final, *Prizonierul*, absolvit de orice vinovăție, are tăria și înțelepciunea, alături de Mitrana, noua și mai tânăra lui nevastă, să ia, împăcat cu sine și cu ceilalți, viața de la capăt.

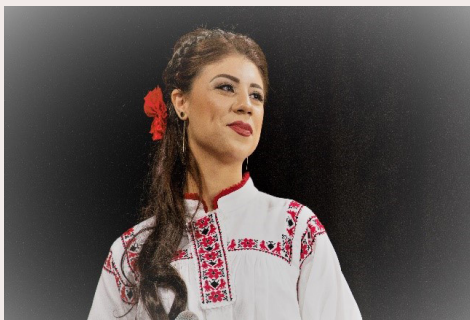
Prozatorul Adrian Nicola trebuie urmărit în continuare cu atenție, pentru că sunt convins că va veni cu cărți la fel de reușite, care nu trebuie să ne scape.

Info - Izvoare Dobrogene la Expovacaciones

Ansamblul Folcloric Profesional „Izvoare Dobrogene” al Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” va reprezenta județul Constanța la Târgul de Turism „Expovacaciones” în standul Ministerului Turismului, care va avea loc în Spania – Bilbao.

În urma invitației din partea Consiliului Județean Constanța – Direcția de Turism și Coordonarea Instituțiilor de Cultură Subordonate, dansatorii Ansamblului Folcloric Profesional „Izvoare Dobrogene” împreună cu solista de muzică populară Șirin Narenji, se vor deplasa în datele de 4,5, și 6 mai la Bilbao în vederea desfășurării unor programe artistice.

Acest târg are ca scop promovarea potențialului turistic al regiunii Dobrogea, motiv pentru care personalul artistic din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” va desfășura pe toată durata evenimentului, momente artistice de muzică și dans cu specific dobrogean, menite să transmită, peste hotare, spiritul și tradițiile meleagurilor dobrogene. Participarea la un eveniment internațional de o mare anvergură este onorantă pentru instituția noastră, oferindu-ne posibilitatea de a ne face cunoscuți, prin frumusețea și bucuria pe care o emană cântecul și dansul dobrogean.

Șirin Narenji

Ansamblul Folcloric Profesional „Izvoare Dobrogene”

Vadim Iftime - un profesor de nota 10

Ana Maria ȘTEFAN

Profesor de canto – Muzică ușoară la Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, șef de catedră la secția *Canto și Instrumente muzicale*, legăturile lui Vadim Iftime cu muzica au luat naștere încă din copilărie. Primii ani de școală i-a urmat la Colegiul de Artă „Regina Maria” din Constanța, secția pian, absolvind apoi Seminarul Teologic „Dionisie Exiguul” din Constanța, unde a studiat muzica atât în notația tradițională, cât și în cea psaltică (bizantină), iar mai târziu a aprofundat teoria muzicală și canto în cadrul Facultății de Teologie - secția Artă Sacră, iar după studiile de licență, au urmat doi ani de masterat la Facultatea de Arte, secția Arta Spectacolului Liric din cadrul Universității „Ovidius” și nu în cele din urmă, a absolvit cursul de Instructor, specializarea canto-muzică clasică, la clasa doamnei prof. Gabriela Popescu – fosta solistă a Teatrului Liric Constanța - un excelent pedagog, de la care ne mărturisește că a învățat extrem de multe lucruri, pe care le aplică acum cu actualii elevi ai Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”.

„Fiind suflor la Teatrul Național de Operă și Balet „Oleg Danovski”, mama, (doamna profesoară de pian și canto -muzică ușoară din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” -Rodica Iftime), mă lua mereu cu ea la toate spectacolele și repetițiile generale. Așadar, ea mi-a insuflat pasiunea pentru muzică și a avut un impact mare în dezvoltarea mea profesională mai târziu.”

Așa se face că până să intre la școală cunoștea deja numele celor mai importanți compozitori și

ale celor mai celebre opere și operete. Mai târziu, în liceu a devenit membru al Coralei Bărbățești „Teodoxa” în care activează și astăzi, după 13 ani. De Corala „Teodoxa” ne vorbește cu bucurie și nostalgie, având realizări demne

„În anul 2015 am câștigat medalia de aur la „European Choir Games”, la Magdeburg, în Germania, iar un an mai târziu, la Olimpiada Internațională „World ChoirGames” Sochi, din Rusia, am fost dublu medaliați cu aur și argint la două categorii diferite. Am fost premiați și în cadrul Festivalului de Muzică Corală, de la Albena, din Bulgaria, Dobrich. Tot ce înseamnă Corala „Teodoxa” reprezintă o realizare frumoasă.”

Înainte de a fi profesor, Vadim Iftime a activat și în corul Teatrului Național de Operă și Balet „Oleg Danovski”. Cariera pedagogică a venit în urma unui moment trist, dar ca o revanșă a destinului pentru „urmele” lăsate de un accident de mașină extrem de grav, care l-a îndepărtat de o posibilă carieră de artist liric.

„După un timp, am primit propunerea de a fi profesor de canto. A fost o întâmplare ce a devenit o pasiune. Deci, o întâmplare fericită!”

În prezent, are 34 de elevi talentați, cu care se poate mândri, care au obținut premii și trofee la diverse concursuri de muzică ușoară.

„Am elevi din prima generație de când predau, care cântă constant la evenimente: Anișoara Pârnu, Iuliana Hanu, Maria Antoaneta Ionescu. De asemenea, am cursanți foarte talentați, care au multe șanse să facă o carieră muzicală – Alexandra Elena Pîrîianu, Denisa Nicole Duțu și Bianca Bișinicu. Bianca, de pildă, are un timbru deosebit, dar de remarcat este și Oana Elena Chiriac. În prezent nu mai este cursanta mea, însă primii pași în tainele muzicii i-am făcut împreună. O altă elevă de a mea de care merită să amintesc este Delia Corsale. Delia își compune singură piesele, atât versurile cât și linia melodică. Deja a înregistrat prima piesă la studio. Și vor mai urma și altele.”

Însă lecțiile de canto pot să-i ajute și pe cei care nu au talent muzical absolut deloc. Atât auzul muzical, cât și simțul ritmic se pot

Corala „Teodoxa”

European Choir Games- Magdeburg, Germania

dezvolta însă depinde de fiecare cât repetă și cât studiază în acest sens.

„De-a lungul anilor în care am profesat, am întâlnit elevi mai mult sau mai puțin talentați. Și chiar mi s-a întâmplat să fiu surprins într-un mod foarte plăcut de evoluția unora în privința cărora aveam reticențe. Bineînțeles că nu vor putea fi vreodată „cântăreți” în adevăratul sens al cuvântului. Dar nu sunt o cauză pierdută. Singura condiție este să muncească și să încerce să se autodepășească.”

Orele cu profesorul Vadim Iftime se desfășoară într-o manieră relaxată, copiii devenind în acest fel mai dezinvolți, mai comunicativi, având totodată libertatea de exprimare, de gândire cu ajutorul căreia reușesc să asimileze mai ușor materia. Vadim este nu doar profesorul, ci și prietenul elevilor. Cu răbdare și bucurie a clădit destine și a educat pasiuni. Pe cei care doresc să urmeze o carieră pedagogică îi sfătuiește să facă totul din plăcere, din pasiune. Să fie răbdători, să nu fie doar profesori ci și prietenii copiilor/elevilor, să fie flexibili și să

se adapteze în funcție de fiecare elev pentru că trebuie să știi până unde ai voie să mergi, în sensul abordării unei tehnici vocale corecte.

„Din exces de zel și din dorința de a avea rezultate spectaculoase într-un timp scurt, se poate cădea foarte ușor în extrema cealaltă și riști ca vocea unui copil să fie suprasolicitată tehnic, ajungând la repercusiuni foarte grave.”

Totodată, pe cei care își doresc să devină cântăreți îi îndeamnă să muncească mult, să-și cultive talentul și să-și educe vocea, pentru a avea o tehnică vocală cât mai bună și să studieze cât mai mult. Vadim Iftime este un om ambițios, activ și creativ.

Se bucură de faptul că este inclus și în alte proiecte culturale care se adresează copiilor din mediul rural, făcând parte dintr-o echipă frumoasă care, în colaborare cu primăriile din mai multe localități ale județului nostru, organizează cursuri de canto și dans pentru copiii din comunitatea lor, fiecare proiect finalizându-se cu un spectacol. În acest context, a compus piese care s-au cântat în diferite spectacole, a scris imnul unei comune constănțene și a scris un musical pentru copii care a fost pus în scenă într-un spectacol de iarnă.

Se poate spune că este într-o continuă evoluție, aplaudăm inițiativa și îi dorim pe această cale mult succes căci ne-a mărturisit că pentru viitor are planuri și mai mari

Îi place să-și petreacă timpul liber călătorind:

„Cântând în cor, mai ales în timpul facultății, am avut șansa de a călători destul de mult atât în țară cât și peste hotare. Așa am prins gustul aventurii, și mi-am propus ca, măcar o dată pe an, să vizitez câte un loc nou.”

Am fost curioși, l-am întrebat dacă există vreo persoană care i-a marcat o anumită perioadă din viață. Răspunsul a venit după o lungă pauză, cu emoție în glas:

„.....Nu e doar o persoană. Sunt cei din familia mea, sunt prietenii, amicii, foști colegi mai mari sau mai mici care, în 2012, când am avut un accident foarte grav de mașina, mi-au fost alături necondiționat. Sunt oameni cărora n-am sa le pot mulțumi vreodată, dar pe care nici nu am să-i uit vreodată!”

Ora de canto

„Lumina din sufletul copiilor”

Ana Maria ȘTEFAN

La sfârșitul lunii martie, Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, Secția Ansamblul Folcloric Profesionist „Izvoare Dobrogene” - Promovare Cultură Tradițională a organizat cu ocazia sărbătorilor pascale evenimentul „Lumina Sfintei Învieri în sufletul copiilor”. Acțiunea care a avut loc la sediul Centrului Cultural Județean

Constanța „Teodor T. Burada” din Bd. Brătianu nr.68, a constat în prezentarea de către copiii școlilor partenere a unui scurt program de obiceiuri populare specifice perioadei Prepascale și Pascale, precum „Lăzărelul”, „Tot umblându” Colinde de Florii.

Copiii Centrului Școlar pentru Educație Incluzivă „Maria Montessori” au prezentat colinde specifice sărbătorii Floriilor, elevii Școlii Gimnaziale „Dumitru Gavrilescu”, comuna Gârliciu, județul Constanța, au pus în scenă obiceiurile populare „Tot umblându” și „Paparudele” - obicei specific comunei Gârliciu, iar elevii Școlii cu clasele I-VIII nr.8 Constanța au realizat, în cadrul unui mini-atelier de creație, ouă încondeiate și au prezentat colindul „Lăzărelul”.

Activitatea se adresează copiilor cu dizabilități asociate de la Centrul Școlar Pentru Educație Incluzivă “Maria Montessori” precum și elevilor din școlile cu care instituția noastră are încheiate parteneriate.

Obiectivul general al proiectului a fost cunoașterea, transmiterea și promovarea elementelor de cultură tradițională în rândul elevilor, urmărind totodată atragerea și stimularea interesului copiilor în materie de cultură tradițională. Elevii au căpătat astfel noțiunile de bază privind aspecte ale dinamicii dezvoltării și perpetuării unor obiceiuri tradiționale, iar la sfârșitul reprezentațiilor, toți elevii au primit mici cadouri.

(A umbla) ca o fofează

Ioan ADAM

O amintire a industriei casnice, preponderent rurală, de altădată, se păstrează în expresia **(a umbla) ca o fofează**. Enigmaticul substantiv la care se face aluzie e invocat uneori și într-o formă cu articol hotărât: **(a umbla) ca fofeaza**. Am folosit adjectivul **enigmatic** nu numai pentru a caracteriza un obiect cunoscut azi de tot mai puțini români, ci și pentru a nota un ritm de excepție, iuțeala, viteza, care, judecând după unele zicale, nu prea ne-ar caracteriza. Într-adevăr, făcând un inventar al expresiilor construite în jurul verbului **a umbla**, observăm imediat preponderența acțiunilor lente, săvârșite fără grabă, într-o tihnă orientală. În proverbele și zicalele lui românul umblă **brambura, cu capul în traistă, cătinel, copăcel, creanga, cu daibojul, fuioaga, cu gura căscată, lèla, cu jumătăți de măsură, de colo până colo**; și tot el, merge **fără căpătâi, hai-hui, teleleu (Tănase), târâș-grăpiș**. În acest noian de lânzezeală, fac excepție, prin regimul de urgență pe care-l evidențiază, formule precum **a umbla cu limba scoasă după cineva, a umbla iorga** (= fără astâmpăr) și **a umbla ca fofeaza**.

Ce este însă **fofeaza**? Nimic altceva decât străbunica de la țară a elicei. Fofează i se spune fiecăreia dintre aripile unei mori de vânt. Grăul și porumbul se măcinau cândva în mori hidraulice, care-și „ieșeau din sărite”¹, adică din rosturi, când apa venea prea multă ori, dimpotrivă, prea puțină, dar și în mori acționate de energia eoliană, mai numeroase la șes. În Bărăgan și în Dobrogea, unde firele de apă sunt mai puține, morile de vânt erau mai frecvente, iar peisajul semăna, poate, cu cel din Olanda ori cu acela din Spania lui Don Quijote.

Un fel de „mori” miniaturale, numite **vârtelnițe**, funcționau însă mai în fiecare casă de oameni gospodari. Vârtelnița era o depănătoare, o unealtă de lemn cu ajutorul căreia țărăncile răsuceau firele de cânepă, de lână, de bumbac. Lopățelele de lemn – încrestate în două locuri – pe care se întindea tortul se numeau în Moldova **fofeze**, iar în alte părți fusci, colaci, lătunașe, fuse. Împreună, **fofelnițele**, adică cele două stîngii încrucișate pe care erau așezate cele patru **fofeze**, formau o **alergătoare** pe care se fixau bețele mosoarelor. Dispozitivul, ingenios, a atras atenția unui franțuz pripășit pe la

noi, Frederic Dame, coleg de redacție – în 1877 – cu Caragiale, la efemera revistă **Națiunea română**, foaie suprimată de guvern fiindcă a dat înainte de vreme vestea căderii Plevnei. După ce s-a lăsat de gazetăria la zi, Dame a publicat în 1895 o **Încercare de terminologie poporană română**, în ale cărei pagini insista și asupra **fofezilor**. În Muntenia, îndeosebi în județele Ialomița și Prahova, tălpile războiului de țesut se chemau, conform spuselor aceluiași Frederic Dame, tot **fofezi**.

Cu aceasta aventura sensurilor cuvântului e departe de a fi încheiată. În Moldova li se zicea **fofezi** brațelor vatalelor, despre care Creangă povestea în **Amintirile** lui că „vuiiau” Humuleștii de zgomotul lor. La iarmaroacele din satele și târgușoarele de odinioară cei tineri se dădeau în scrâncioburi învărtite de oameni. Brațele acestor leagăne se numeau, ați ghicit, **fofeze**, iar cei care le acționau trebuiau să aibă putere, nu glumă, pentru a da „beneficiarilor” senzația de repeziciune.

Vorba **fofează**, cu varianta **fufează**, a circulat și prin Ardeal. Într-un **Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal** (1906), folcloristul Alexiu Viciu menționa că în satul Râușor din Făgăraș exista „un fel de lampă mică fără sticlă”, numită **fufează**. Ea trebuie să fi avut brațe, ca sfeșnicele din vechime, ramificații cărora

¹ Vezi *infra*, **A-și ieși din sărite**

în *Biblia de la București* (1688) li se mai zicea... **fofeze**. Tot **fofează** desemna uneori și talerul unei balanțe, cuvântul dobândind apoi chiar și valoarea unui sinonim al **pamponului** din părul frumoaselor de altădată.

Când tehnica modernă a început să cucerească satele românești, țăranii n-au ezitat să-i spună **fofează** fiecăreia dintre aripile grapelor articulate.

Cu aceasta ajungem la cel de-al doilea sens fundamental al termenului, acela de **aripă**. Porților mobile ale unor ferestre, uși, porți, canaturilor deci, li se mai zicea încă, pe la începutul veacului al XIX-lea, **fofezi**. Vizitând, la 1824, Sibiul, logofătul Dinicu Golescu remarcă mirat absența porților cetății. Lucrul se datora împăratului Iosif al II-lea, care, conștient că în războiul modern fortificațiile contau prea puțin, a dat ordinele convenite:

La poarta acestei cetăți – constata în graiul lui arhaic logofătul – **fofez** nu sânt, din porunca împăratului Iosif al doilea, carele viind în partea locului, și mergând la hotarul Căinenilor, unde văzând cât au fost de anevoie a trece cu siluire o oaste vrăjmășească, când ar fi fost o cât de puțină adevărată împotrivire, întorcându-să la Sibiu, au poruncit ca toate **fofezile** porților să se strice, ca un lucru nefolositor.”²

Când ajunge la palatul Schonbrunn din Viena, pitorescul boier cu doruri europene explorează fermecat grădina, descoperind, „la mâna dreaptă [...] o casă rătundă, a căreia împrejurarea zidului curții are multe porți, ale căroră **fofezile** sânt de fier.”³

Tot la Viena, de altădată la palatul Belvedere, de tristă amintire pentru români, călătorul în straie lungi, largi, orientale, cădea în capcanele rafinate ale picturii. Uluiala provocată de efectul *trompe l'oeil*, adică de iluzia optică, e trădată savuros: „Altă cadră – o fereastră zugrăvită cu **fofezele** deschise, și un cap de om, scos pe fereastră, să uită afară. Această cadră, de nu ar fi în odaie, unde sânt mulțime de cadre, ci ar fi potrivită la o fereastră de casă, nu numai orice trecător îl va socoti de viu și i să va închina, ci adevărat chiar zugravii ar păți această înșălăciune.”⁴

De la aripă la elice nu e o cale prea lungă. Etapele ei intermediare ar putea fi **titirezul**, **sfârleaza** și **prâsnelul**, adică partea de jos a fusului de tors, care face ca acesta să se învârtă mai ușor și repede. Prin analogie, despre un om vioi, iute, ager, se susține că e **sprinten ca prâsnelul**, ca o **sfârlează**.

Despre **sfârlează** și **fofează** Victor Ion Popa a scris un roman cu un „subiect american”, comentat cu simpatie de G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Eroul cărții e Toader Mândruță, „băitan dintr-un sat moldovean, născut cu flacăra aviatică”. El construiește „din capul lui” un fel de navă aeriană cu care zboară și cade, frângându-și oasele. Salvat de un medic omenos, flăcăul își continuă căutările, vine la București, unde învață să conducă avioane, decolează cu un aparat neomologat, bate recordul de durată printr-un zbor de 42 de ore, își salvează iubita într-un chip aventuros și, firește, aviatic. Romanul, apărut în 1936 și retipărit abia în 1986 (în defuncta colecție *Biblioteca pentru toți copiii* scoasă cândva de Editura Ion Creangă) se numește **Sfârlează cu fofează**. Iată un fragment din memorabila scenă a întâlnirii lui Toader Mândruță cu piloții militari:

– Nu te sui încă. Treci în față și pune mâna pe elice. [...]

– Pe ce ?

– Pe elice !

A stat în cumpănă, stingherit. Pe ce oare să puie mâna ? [...]

Comandorul a bănuir de unde vine încurcătura:

– Pe asta mare, din bot!

Toader a zâmbit. Înțelesese. Și fiindcă era fericit că a înțeles, a întrebat tare, cu toată inima :

– Pe **fofează**?

– Cum i-a zis?

Flăcăul a stat nedumerit de hazul comandantului:

– Păi, nu-i **fofează**?

Iar din spate, Ciocârlan a strigat:

– Are dreptate, dom'le comandor. Se poate zice **fofează**. Păi, la noi se face o jucărie, de se pune pe pari, aidoma cu avionul. Și aceea se cheamă **sfârlează cu fofează**.

Veselie zdravănă a trecut ca apa munților de la avion la avion. Iar comandorul a pus pecetea pe vorbă:

– Minunat, Ciocârlane! Atunci să zicem cam așa:

– „Sui, băiete la sfârlează,
Că dau drumul la **fofează**!...”

Și iarăși hohot de râs, împlinit cu fel și chip de jocuri în cuvinte.

Unul zicea:

„Când ți-o sta în loc **fofeaza**,
S-a dus dracului sfârleaza !”

Romanul țăranușului „născut pasăre” este un adevărat poem epic închinat **fofezii** și prin ea zborului prin care ne asemănăm cu Icar.

² Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*. Postfață și bibliografie de Mircea Iorgulescu, seria Arcade, Editura Minerva, București, 1977, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 68.

⁴ *Ibidem*, p. 64.

Cetatea Callatis și slavii (II)

Cercetător științific doctor Sorin Marcel COLESNIUC

(continuare din numărul trecut)

Încă de la sfârșitul secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea, în nordul Dunării de Jos și-au făcut apariția slavii, o populație migratoare venită din zonele răsăritene ale Europei. Mișcările de populații nomade din nordul Mării Negre au limitat, pentru o perioadă, marea migrație a slavilor, care se va declanșa în a doua parte a primei jumătăți a secolului al VI-lea.

Cercetările arheologice efectuate în spațiul carpato-dunărean au dus la descoperirea a numeroase vestigii slave arhaice, printre acestea mai numeroase fiind: vasele ceramice, uneltele, bijuteriile și obiectele vestimentare. Deși multe dintre acestea au fost descoperite împreună cu vestigiile autohtone, deosebirea dintre ele a fost clară și astfel s-au putut formula concluziile cu privire la existența slavilor în zona carpato-dunăreană.

Descoperirile arheologice au demonstrat că slavii arhaici au pornit din regiunile cursului superior și mijlociu al Niprului și din bazinul râurilor Pripet și Bugul de vest.¹ Ei au traversat cursurile superioare

ale Bugului de sud, Nistrului, Prutului și Siretului și au ajuns în zonele extracarpatiche, până în estul Câmpiei Munteniei. Ulterior, unele grupuri s-au deplasat în vestul Munteniei și în Oltenia. O altă parte a slavilor a pornit din zona Niprului mijlociu și trecând prin regiunile de silvo-stepă au ajuns în spațiul carpato-nistrean, apoi în Câmpia Dunării. Alte grupuri de slavi au ajuns până în Transilvania, Slovacia și bazinul Tisei superioare. Dar, prezentul studiu face referire la slavii ajunși în Scythia Minor, care au atacat și distrus cetățile și așezările dintre Dunăre și Marea Neagră, printre care și cetatea Callatis.

De remarcat este faptul că în regiunile de stepă din sudul Moldovei, dintre Siret și Nistru, nu au fost descoperite materiale arheologice care să fie atribuite slavilor arhaici, datate în secolele VI – VII. Concluzia este că această zonă nu era propice felului lor de trai, bazat pe agricultură, creșterea vitelor și meșteșuguri. Slavii preferau podișurile împădurite și câmpiile, care să fie asemănătoare cu locurile de unde pleaseră.

În Dobrogea, la fel ca în Muntenia, Oltenia și Banat, descoperirile arheologice aparținând slavilor arhaici, secolele VI – VII, sunt destul de puține.

¹ D. Gh. Teodor, „Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI – VII”, în *Istoria românilor*, vol. II, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 865.

Specialiștii sunt de părere că materialele arheologice descoperite la: Tropaeum Traiani (Adamclisi), Capidava, Beroe (Piatra Frecăței), Dinogetia (Garvăn), Noviodunum (Isaccea), Aegyssus (Tulcea) și Halmyris (Murighiol), Histria, Ibida (Slava Rusă), Tomis (Constanța) etc. pot fi atribuite anșilor.

Izvoarele istorice scrise, pe baza cărora s-a reconstituit, inițial, istoria migrațiilor slave, au fost lucrările istoricilor bizantini: Pseudo-Caesarus din Nanianz, Iordanes, Procopius din Caesarea, Marcellinus Cornes, Mauricius, Teophilact, Simocatta, Theophanes, Ioan din Efes și alții.² Însă, cercetările arheologice desfășurate în ultimele decenii au corectat și clarificat informațiile scrise.

Procopius din Caesarea menționează că unele grupuri de slavi s-au stabilit, pe la mijlocul secolului al VI-lea, în apropierea cetăților Ulmetum și Adina, dar acești slavi reprezentau mici cete războinice care atacau, din când în când, cetățile din zonă. Așadar, nu se poate spune că existau așezări slave în Scythia Minor, în secolele VI – VII. Situația este asemănătoare și în spațiul carpato-pontic.

Mulți specialiști sunt de părere că denumirea de *sclavini*, utilizată de istoricii bizantini în secolele VI – VII, reprezintă grupurile etnice barbare (huni, kutriguri, utriguri), conduse poate de slani, cunoscut fiind faptul că slavii erau în alianțe cu unele populații nomade. În privința anșilor, numiți cu termenul de *slavi* de către istoricii bizantini, cercetările arheologice demonstrează că aceștia erau în realitate un conglomerat de populații

nomade și seminomade (kutriguri, utriguri, bulgari și grupuri mici de slavi) conduse de o aristocrație alană. Frecventele alianțe ale slavilor cu anșii și kutrigurii au determinat, cu mare probabilitate, includerea acestora în marea familie a slavilor.

Primele atacuri ale slavilor, împotriva Imperiului bizantin, au fost consemnate în ultimii ani de domnie ai împăratului Anastasius (517 – 518) și la începutul domniei lui Iustin I (518 – 527). Pentru a contracara aceste atacuri, încă din timpul lui Anastasius au fost trimise mai multe trupe la granița Dunării, au fost refăcute cetățile și s-au construit cetăți noi, atât la sud cât și la nord de Dunăre.

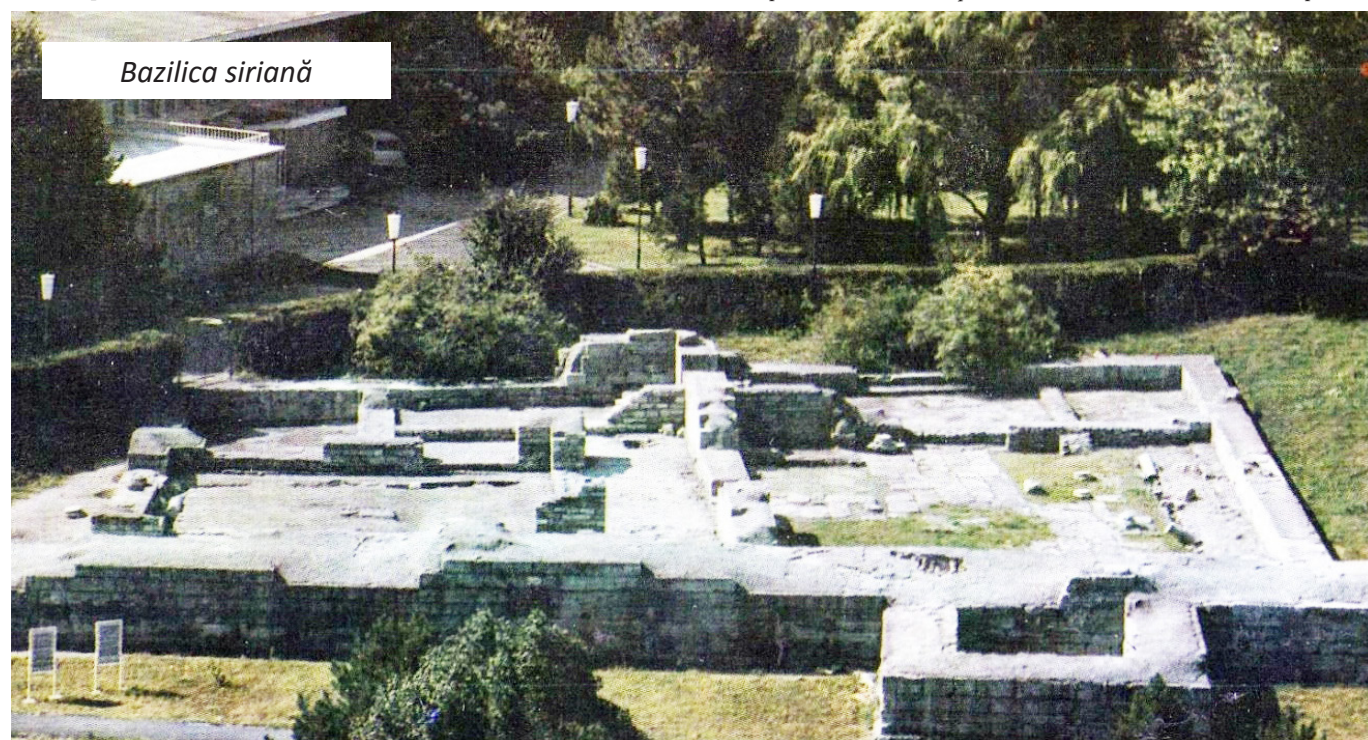
Iordanes amintește în „Faptele romanilor” despre „atacurile zilnice ale bulgarilor, anșilor și sclavinilor”³ asupra teritoriilor stăpânite de Imperiul Roman. În continuare, precizează: „Sclavinii locuiesc de la cetatea Noviodunum și lacul care este numit Mursianus și până la Nistru, iar în nord până la Vistula.”

În lucrarea „Despre războaie”, Procopius din Caesarea îi menționează pe sclavini: „O mare mulțime de barbari sclavini trecuseră de curând fluviul Istru, pustiiseră ținuturile de acolo și luaseră ca sclavi un număr mare de romani.”⁴ Autorul continuă: „Chilbudios era unul dintre curtenii împăratului Iustinian, foarte viteaz în lupte și atât de mândru față de bani încât pentru el avuția cea mai de preț din toată chiverniseala lui era faptul că nu avea nimic. Pe acest Chilbudios, împăratul, în al patrulea

³ Iordanes, *Faptele romanilor*, 388, în *FHD*, vol. II, p. 411.

⁴ Procopius din Caesarea, *Despre războaie*, VII, 13, 24, în *FHD*, vol. II, p. 439.

² *Ibidem*, p. 860.

Bazilica siriană

an al domniei sale, îl pusese militar peste Tracia și-l însărcinase cu paza fluviului Istru, poruncindu-i să vegheze ca barbarii de acolo să nu mai poată trece fluviul; pentru că hunii, anții și sclavinii îl trecuseră de mai multe ori și pricinuiseră romanilor pagube de nesuferit. (...) Trei ani mai târziu, Chilbudios trecu fluviul, ca de obicei, cu oaste puțină, iar sclavinii îl întâmpinară cu toată mulțimea. Se iscă o luptă înverșunată, în care căzură mulți romani, printre ei și comandantul lor Chilbudios. De atunci încolo barbarii putură să treacă fluviul nestingheriți, iar bogățiile romanilor ajunseră pentru ei lesne de atins.”⁵

Împăratul Iustinian a construit sau refăcut peste 600 de fortificații în Balcani, conform celor scrise de Procopius din Caesarea. În lucrarea „Despre zidiri”, el prezintă fortificațiile construite sau reparate în Scythia Minor, pentru a se apăra împotriva atacurilor barbare și în special împotriva slavilor: „Aici este mai întâi fortăreața cu numele sfântului Ciril, căreia împăratul Iustinian i-a refăcut cu grijă părțile ruinate din cauza timpului. Dincolo de ea se află din vechime o cetate numită Ulmetum. Din cauză că barbarii sclavini își făcuseră acolo un loc de pândă, unde stătuseră un timp foarte îndelungat, ea fusese lăsată cu totul în părăsire și nu mai rămăsese nimic din ea, decât numele. Pe aceasta a rezidit-o din temelie și a scăpat astfel părțile acelea de năvălirile sclavinilor. Undeva după ea se află orașul Ibida, ale cărui ziduri se ruinaseră în mare parte; acestea le-a renovat fără întârziere și a făcut astfel ca orașul să fie cât se poate de întărit. Dincolo de el a pus să se construiască o fortăreață nouă, numită Aegissus. Se mai află, la extremitatea Sciției, și altă fortăreață, cu numele Halmyris. Și pe aceasta a restaurat-o, reparându-i o mare parte care se ruina.”⁶

În continuare, Procopius din Caesarea prezintă fortărețele din Tracia, printre care, evident, și cetatea Callatis: „Celelalte fortărețe ale Traciei, de-a lungul Pontului Euxin și ale fluviului Istru, precum și în interiorul țării: În Moesia, de-a lungul fluviului Istru: Erculente, Scatrina, Appiara, (S) Exantaprista, Deoniana, Limo, Odyssus, Bidigis, Arina, Anicopolis, Zicideva, Spibyros, Orașul Castellon, Cistidizus, Basternas, Metallos, Veripara, Spathizos, Marcerota, Bodas, Zisnudeva, Turules, Iustinianupolis, Therma, Gemellomuntes, Asilva, Cuscauri, Cusculi, Fossatum. În interiorul țării: Copustoros, Virginaso, Tillito, Ancyriana, Murideva, Itzes, Bisdina, Marcianopolis, Scythias, Grapso, Nono, Trosmis, Neaioduno, Residina, Constantiana, Callatis, Bassidina, Beledina, Abrittos, Rubusta,

Diniscarta, Monteregine, Becis, Altina, Manroballe, Tigra, Scedeba, Novas, Castellonovo, Padisara, Bismafa, Valentiniana, Zaldapa, Axiopa, Carso, Gratiana, Preidis, Argamo, Paulimandra, Tzasclis, Pulchra Theodora, Tomis, Creas, Catassu, Nisconis, Noveiustiniana, Presidio, Ergamia.”⁷

Frecvența atacurilor slavilor s-a intensificat la mijlocul și în a doua jumătate a secolului al VI-lea. În anii 550 – 551, izvoarele scrise consemnează pătrunderi masive ale sclavinilor, hunilor și kutrigurilor în Thracia și Iliria. În anul 559, kutrigurii conduși de Zabergan, aliați cu slavii și bulgarii, atacă Scythia Minor, Thracia și Macedonia.

Slavii reiau atacurile după anul 567, când avarii se stabilesc în Câmpia Panoniei. O mare invazie slavă la sud de Dunăre are loc în anul 580. Slavii încearcă să se stabilească definitiv în spațiile cucerite. În zonele Dunării de Jos și Mijlocii, slavii au fost supuși de avari. Imperiul Bizantin încearcă să contracareze atacurile slavilor, astfel că în anul 592 generalul Priscus trece Dunărea și luptă cu sclavinii conduși de Ardagast și Musokios. În anul 594, generalul Priscus întreprinde o nouă expediție la nordul Dunării de Jos, împotriva slavilor. În anul 596, sclavinii atacă din nou cetățile din sudul Dunării, dar sunt înfrânți de generalul Petrus. Acesta traversează apoi Dunărea și luptă împotriva lui Piragast, un conducător militar slav.

Slavii și avarii își vor intensifica din nou atacurile la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea. Acesta este motivul pentru care generalii bizantini Priscus și Comentiolus pornesc o nouă expediție militară, în anul 602, împotriva slavilor și avarilor aflați în perimetrul Tisei inferioare. Tot în anul 602, trupele bizantine de pe limesul dunărean, conduse de centurionul Focas, declanșează o puternică răscoală ce va dezechilibra raportul de forțe din regiune. Pavel Diaconul, bazându-se pe informația lui Secundus din Trento, relatează că în anul 610 sau 611 sclavenii au devastat Histria, aflată până atunci sub controlul Imperiului Bizantin.⁸

Unele castre de pe malul Dunării fuseseră distruse până la urcarea pe tron a lui Mauriciu (582-602), după care au fost reconstruite. Ulterior, au fost părăsite fără semne de lupte și distrugerii.⁹ În timpul domniei lui Focas (602-610) nu sunt cunoscute atacuri ale sclavenilor, însă acestea sunt reluate în primii ani de domnie ai lui Heraclius (610-641). Există și ipoteza că dezintegrarea sistemului militar din Balcani instaurat de Iustinian s-a datorat mai mult problemelor economice și financiare, decât

⁷ *Ibidem*, IV, 11, 20, în *FHD*, vol. II, pp. 471 – 475.

⁸ Florin Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006, p. 93.

⁹ *Ibidem*, p. 293.

⁵ *Ibidem*, VII, 14, 1, în *FHD*, vol. II, p. 439.

⁶ Procopius din Caesarea, *Despre zidiri*, IV, 16 – 20, în *FHD*, vol. II, p. 471.

atacurilor barbare. Să ne amintim că Focas ajunge pe tron ca urmare a răscoalei provocate de soldați.

În acest timp, lipsită de apărare, granița de pe fluviul Dunărea devine vulnerabilă, iar slavii pătrund în număr mare la sud de fluviu și se stabilesc definitiv în Peninsula Balcanică. Având un rol important în agricultură, slavii vor fi acceptați și vor constitui un important strat de contribuabili pentru Imperiul Bizantin. Cercetările arheologice întreprinse în nordul Dunării au demonstrat această migrare masivă a slavilor, numărul obiectelor arheologice aparținând comunităților slave fiind foarte mult redus, începând cu secolul al VII-lea. Ca urmare, vor avea loc profunde schimbări etno-demografice, culturale și politice în sud-estul european.¹⁰

În ce privește organizarea social-economică și politică a slavilor, informațiile sunt foarte puține. Din izvoarele istorice scrise aflăm că sclavinii și anții formau uniuni de triburi conduse de șefi militari. Procopius din Caesarea menționează: „Neamurile acestea, sclavinii și anții, nu sunt conduse de un singur om, ci trăiesc încă din vechime în rânduiala democratică și de aceea treburile lor, atât cele prielnice, cât și cele neprielnice, sunt totdeauna dezbătute de către obște. La fel de comune la acești barbari sunt mai toate celelalte obiceiuri ale lor, încă din vechime”.¹¹ Așadar, șefii militari luau deciziile doar împreună cu sfatul bătrânilor.

Slavii păstrau reminiscențe gentilice, trăind în familii patriarhale. Prizonierii slavilor aveau parte de semilibertate. Despre acest aspect menționează Mauricius, în lucrarea *Arta militară*: „Pe cei care se află prizonieri la ei nu-i țin ca sclavi până la nesfârșit, ca celelalte neamuri, ci le hotărăsc un anume timp și lasă în seama lor, dacă doresc să se întoarcă în ținuturile de baștină plătind o răscumpărare oarecare sau rămân acolo slobozi și prieteni”.¹²

Mauricius continuă descrierea slavilor: „Duc o viață de jaf și le place să-și încerce dușmanii în locuri încurcate, înguste și stâncoase. Folosesc cu pricepere năvălirile repezi, înfruntările neașteptate și loviturile pe furiș, ziua și noaptea, și nascocesc multe căi de înfruntare. Sunt iscusiți și în trecerea râurilor, mai mult ca toți, și se împotrivesc cu tărie la apă (...) Se înarmează cu două sulii mici de fiecare bărbat, iar unii din ei cu scuturi temeinice, dar greu de purtat. Folosesc și arcuri de lemn cu săgeți mici, unse cu otravă, care e vătămătoare, dacă cel lovit de ele nu ia o bătură împotriva otrăvirii sau alt ajutor scornit de mințile vracilor ori nu-și taie repede rana,

ca să nu îmbolnăvească tot trupul.”¹³

În ce privește cultura materială a slavilor, în secolele VI – VII, datorită caracterului mobil, locuințele lor erau destul de simple. Erau construite la suprafața solului, ca niște colibe, sau parțial săpate în pământ, sub formă de bordeie. În interior aveau cuptoare construite din pietre de râu sau gresii, într-un colț, și lavițe de lut pentru dormit. Din cauza stării economice precare, ceramica era lucrată manual și lipsită de ornamente. Au fost descoperite: oale-borcan, tipsii și altele.

Agricultura slavilor era puțin dezvoltată, iar uneltele descoperite sunt puține: seceri, coase, topoare. Foloseau plugul de lemn cu brăzdar de fier. Slavii aveau o tehnică rudimentară de prelucrare a fierului. În așezările slave au mai apărut: săgeți din fier cu trei muchii, cuțite din fier, verigi, ace, amnare, străpungătoare din os, fusaiole din lut, gresii pentru ascuțit, râșnite de mână. Podoabele sunt realizate din metal, os, lut și bronz, mărgelile de sticlă, inele, cercei etc. Obiectele de vestimentație sunt foarte puține: catarama de fier, verigi de cingătoare, fibule de bronz.

Cercetările arheologice au scos la iveală elemente importante referitoare la ritul și ritualurile de înmormântare a slavilor, care, în secolele VI – VII, practicau incinerarea. Începând cu secolele IX – X, după ce au fost creștinați, slavii au folosit înhumarea ca rit de înmormântare. Ca exemplu, la Sărata Monteoru (Buzău) au fost cercetate peste 1600 de morminte de incinerare aparținând slavilor. O mică parte din resturile incinerate (resturi de cărbuni, cenușă, oase calcinate, fragmente ceramice, obiecte de inventar funerar) era depusă în gropi puțin adânci, care erau acoperite doar cu pământ. Alteori, inventarul funerar al defunctului era așezat deasupra mormântului. În unele situații, se așeza un vas în groapă, împreună cu resturile incinerate, cu deosebirea că resturile incinerate se depuneau alături. În alte situații, resturile incinerate erau introduse într-un vas din ceramică, iar deasupra mormântului erau așezate lespezi de piatră. În morminte s-au mai descoperit: cuțite din fier, vârfuri de săgeți, fibule, catarama de bronz, mărgelile etc.

Practicile rituale ale slavilor includeau ospețele funebre și ofrandele alimentare. Un rol deosebit, în practicile funerare, îl avea focul, considerat a fi purificator. Ajungând în spațiul carpato-dunărean, slavii au fost influențați în ritul și ritualurile de înmormântare, atât de păgâni, cât și de creștini.

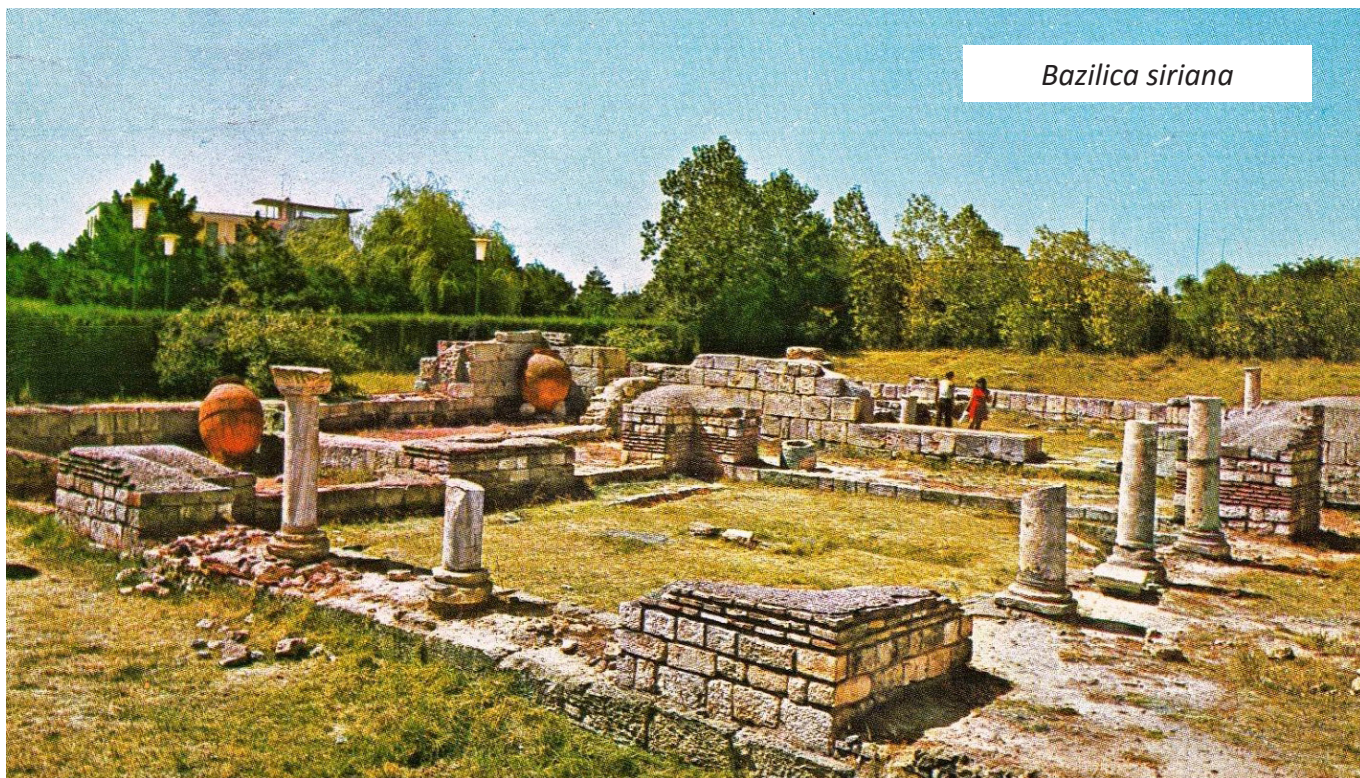
Procopius din Caesarea ne transmite unele informații despre religia slavilor, pentru secolele VI

¹⁰ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 863.

¹¹ Procopius, *Despre războaie*, VII, 23, în *FHD*, vol. II, p. 443.

¹² Mauricius, *Arta militară*, XI, 4, în *FHD*, vol. II, p. 557.

¹³ *Ibidem*.

– VII. Iată ce notează autorul: „Ei cred că este un singur Dumnezeu, făuritorul fulgerului și singurul stăpân al tuturor lucrurilor și îi jertfesc boi și alte animale de tot felul.

Ei nu știu ce-i aceea soartă nemiloasă și, de altfel, nici nu cred că ar avea vreo înrâurire asupra oamenilor. Iar când li se apropie moartea, fie că se îmbolnăvesc, fie din cauza războiului, ei făgăduiesc lui Dumnezeu că dacă vor scăpa cu viață, îi vor aduce jertfă, iar după ce scapă, îi jertfesc ceea ce au făgăduit, închipuindu-și că și-au răscumpărat viața cu prețul acestei jertfe.

Ei mai cinstesc și râuri, nimfe și alte zeități și aduc jertfe tuturor acestora, iar cu prețul jertfelor fac prorocii”.¹⁴

Slavii mai adorau însă și alte divinități, cărora le aduceau sacrificii de animale domestice și animale sălbatice, dar și produse agricole. Zeul lor suprem era Perun, stăpânul întregii lumi, un zeu al tunetului și al fulgerului. Svarog sau Dajbog era considerat ca fiind creatorul soarelui și al luminii. Fiul său era zeul focului. Veles sau Volos era zeul păstorilor și al turmelor de animale. Slavii mai aveau un zeu al recoltelor și secerișului. De asemenea, ei mai adorau forțele supranaturale legate de sufletul morților, de spiritele casei, ale vetrei, ale râurilor și ale pădurilor.¹⁵

Intrând în contact cu populațiile din spațiul carpato-danubiano-pontic, slavii au acceptat

numeroase și importante influențe. Atât cultura materială, cât și cea spirituală, mai ales după anul 602, când slavii s-au stabilit definitiv la nord și la sud de Dunăre, s-au transformat destul de mult. În anii care au urmat, slavii au intrat într-un proces de asimilare etno-lingvistică, participând la crearea unor sisteme culturale cu tradiții traco-dacice, romane și slave.

Așadar, atacurile avarilor și slavilor, de la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea, au avut ca rezultat abandonarea definitivă a cetății Callatis, de toți cei care mai rămăseseră în urma conflictelor armate.¹⁶

Cercetările arheologice efectuate în ultimii ani, în cetatea Callatis, confirmă puternice incendii în interiorul cetății, la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea.

Așezarea a fost refăcută în secolele XII – XIV, în perioada în care comercianții-navigatori italieni (genovezi) ajung tot mai des pe țărmul de vest al Pontului Euxin.

Pe o hartă anonimă păstrată la Biblioteca Națională din Paris, datată în secolul al XIII-lea, pe locul unde în Antichitate se afla cetatea Callatis apare denumirea de Pangalia. În anul 1593, numele de Mankalia al așezării este menționat, pentru prima dată, de către Paolo Giorgi din Ragusa.

¹⁴ Procopius, *Despre războaie*, VII, 23-24, în *FHD*, vol. II, p. 443.

¹⁵ I. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 871.

¹⁶ Valeriu Georgescu, Stoica Lascu, *op. cit.*, p. 13.

Voluntariatul pentru copiii de la Centrul „Delfinul”, „un pod de zâmbete peste suferință”

Adina BOCAI

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a participat, recent, la proiectul „4/4PentruPrietenii”, inițiat de American Councils for International Education cu sprijinul Ambasadei Statelor Unite ale Americii în România, cu ocazia comemorării a 50 de ani de la moartea activistului american Dr. Martin Luther King. Participarea instituției în cadrul proiectului a constat în organizarea unei activități de voluntariat care a avut loc la Centrul Școlar pentru Educație Incluzivă „Delfinul”. Astfel că Adriana Hoidrag, profesor de dans, Florentin Sîrbu, profesor – expert arte vizuale, și Dan Cojocar, actor și șef Secția Județeană de Exploatarea Filmelor, au participat la ateliere de lucru cu copii cu tulburări din spectrul autist. Aceștia, însoțiți de părinți, au fost implicați în activități de dans și actorie și au modelat din lut diferite figurine, toate sub atenta îndrumare a profesorilor-voluntari ai Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”. Pe parcursul a două ore, elevi, părinți, profesori și voluntari au depășit barierele emoționale și comunicaționale, reușind la finalul evenimentului să se bucure de experiența inedită.

La reușita evenimentului, alături de voluntarii Centrului „Teodor T. Burada” au contribuit și profesorii Centrului „Delfinul”, Gabriela Ulmeanu, Bogdana Țapicu, Laurenția Stan, sub îndrumarea directorului Simina Radoslav.

„A fost o experiență deosebită pentru noi, cadrele didactice, dar și pentru elevii noștri și pentru părinții lor. Ne-am bucurat foarte tare că acest eveniment ne-a deschis poarta către o nouă colaborare, aceea cu Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”. Am cunoscut oameni minunați, care au înțeles din primele momente ale întâlnirii nevoile speciale ale copiilor noștri, înconjurându-ne pe toți cu căldură și cu dăruire. Îi mai așteptăm în mijlocul nostru și cu alte ocazii și sperăm ca proiectul teatral pe care l-am pus la cale cu acest prilej să prindă contur cât mai curând”, a declarat directorul Centrului Școlar pentru Educație Incluzivă „Delfinul”.

La rândul său, directorul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, Doina Voivozeanu, a declarat: *„Instituția noastră are profesori deosebiți, iar proiectul „4/4PentruPrietenii” ne-a oferit oportunitatea de a le valorifica talentul și dăruirea într-un scop mareț: un pod de zâmbete peste suferință construit alături de copiii, părinții și cadrele didactice de la Centrul Școlar pentru Educație Incluzivă „Delfinul”. Ne-am bucurat foarte mult că grație acestui proiect am redescoperit puterea faptelor bune și ne-am reamintit cât de importante sunt actele de voluntariat pentru noi toți, voluntari și beneficiari. Cu siguranță vom continua aceste proiecte și pe viitor. Acesta a fost doar începutul unui lung șir de evenimente pe care le pregătim”.*

Un nou proiect care a luat naștere din cel derulat în data de 4 aprilie are ca obiectiv aducerea la teatru și pe scenă a copiilor cu tulburări din spectrul autist.

Schimbarea se realizează în timp

Dragoș Florin CONSTANTINESCU, *psiholog, psihoterapeut – hipnoză clinică și terapie ericksoniană*

Trăim într-un moment al umanității în care totul parcă se întâmplă cu repeziciune. Aud mulți oameni care se plâng: „N-am timp!” (cu toate că fiecare dintre noi are la dispoziție 24 de ore într-o zi!!). Vrem totul imediat și eventual în doze concentrate, nu avem timp de informații, vrem direct concluziile. Dacă întrebi orice psihoterapeut, antrenor de fitness, nutriționist etc. îți va spune că principala doleanță a oamenilor care încearcă să se schimbe este: „De ce durează atât de mult?”. Răspunsul este: pentru că schimbarea se produce în timp, doar pas cu pas. Nu există scurtături. Orice alternativă rapidă și ușoară este mult mai atrăgătoare, însă constant și încet se câștigă, la final, cursa.

Există o presiune foarte mare pentru psihicul uman de a-și menține echilibrul (statu quo-ul), iar acesta este unul dintre motivele pentru care schimbarea de durată presupune atât de mult timp și efort. Putem compara mintea umană cu un elastic – îl putem întinde cu ușurință, însă atunci când îi dăm drumul revine la poziția inițială. Tendința este de a rezista schimbării.

Ne dorim și vedem viața prin ceea ce ne este familiar nouă; ne refugiem în ceea ce știm. Există un principiu de bază în straturile adânci ale minții inconștiente conform căruia *similitudinea = siguranță* și *schimbarea = pericol*, iar acesta este motivul pentru care ne este atât de greu să renunțăm la un obicei, chiar și atunci când suntem perfect conștienți că este dăunător pentru noi.

Așadar, atunci când ne dorim o schimbare este nevoie să depășim această concepție greșită: să credem că avem nevoie de obiceiul la care vrem, de fapt, să renunțăm. Poate fi o situație evidentă precum cea a alcoolicii care crede că are nevoie de băutură, sau de femeia abuzată care crede că are nevoie de bărbatul care o abuzează. De asemenea, poate fi o situație mai subtilă precum cea a unei persoane depresive care crede că are nevoie de depresia ei pentru a fi îngrijită, sau cea a unei persoane anxioase care își face în permanență griji crezând că are nevoie de aceste gânduri pentru a se

proteja pe sine și pe cei dragi. De cele mai multe ori aceste credințe sunt concepții greșite, dar, cu toate acestea, ne atașăm foarte mult de ele. Ne putem detașa de acestea doar puțin câte puțin, pe măsură ce găsim o realitate mai bună de care să ne atașăm, de asemenea puțin câte puțin.

Unul dintre cele mai bune exemple ale schimbării este cel al unui proces de doliu după pierderea unei persoane dragi. Durerea nu dispare peste noapte, dintr-o dată. Zi de zi, puțin câte puțin persoana trece prin fiecare amintire a ființei dragi. În mod normal ne proiectăm un viitor împreună cu cei dragi; atunci când îi pierdem, trebuie să renunțăm și la imaginea acestui viitor. Este un proces lent și dureros. Însă, dacă vrem să ne recuperăm și să mergem înainte, suntem nevoiți să parcurgem acest drum. Uneori credem că nu o vom putea face. Dar o facem, pas cu pas. Uneori simțim că nu se va termina niciodată, dar dacă continuăm să ne confruntăm cu realitatea pierderii noastre (împreună cu emoțiile care o însoțesc) vom putea, în cele din urmă, merge mai departe.

Atunci când ne dorim o schimbare trebuie să renunțăm la „vechiul” nostru sine. La fel ca în orice relație de dragoste, avem o legătură strânsă cu el. Acesta este centrul identității noastre, este tot ceea ce am știut. Chiar și atunci când recunoaștem că este ceva problematic care necesită o schimbare, ne opunem acestei schimbări.

Acest proces al schimbării este unul lent de doi pași înainte, unul înapoi. Nu există altă cale. Fiecare pas înainte reprezintă o pierdere a vechiului mod de a fi și presupune efort și durere. Fiecare pas înainte înseamnă depășirea concepției greșite similitudine = siguranță.

Schimbarea nu se poate produce fără motivație, încurajare și timp.

dragos.constantinescu.psi@gmail.com

Venirea primăverii și festivalul „Pow-wow”

Drd. Mirela STAICU

Venirea primăverii simbolizează, mai mult decât orice, revenirea la viață, dezmorțirea întregii naturi, care s-a odihnit, încremenită de gerul aspru al iernii. Cântec de păsărele, gâze care nu prididesc de treabă și oameni care primesc energia zilelor mai lungi și a nopților mai scurte, toate sărbătoresc, ca într-un furnicar, începutul vremii călduroase, ca după un somn lung, de hibernare. Românii se bucură de venirea primăverii, oferind mărtișoare, cu fir alb și roșu, dar și flori specifice. Baba Dochia își aruncă pe rând cojoacele, vremea fiind, la început de martie, mai capricioasă ca oricând. Natura învie și sufletele noastre odată cu ea, umplându-se de bucuria unui nou început.

Toate culturile celebrează, sub o formă sau alta, revenirea naturii la viață, după iarna grea și lungă. Nativii americani mâncau primele roade ale primăverii pe care le găseau. Ciupercile apăreau deseori la început de primăvară, însă doar cei experimentați puteau să le strângă. Femeile culegeau pădăii, ceapă sălbatică, praz, rocoină sau muștar sălbatic și făceau acest lucru cât se poate de repede, întrucât căpătau un gust amar pe măsură ce creșteau. Chiar și tinere, unele pot fi amărui, însă aceste plante sălbatice au reale proprietăți nutritive, fiind considerate un mix pentru refacerea ficatului și a rinichilor, după o lungă dietă de iarnă, bazată pe amidon și carne.¹ O rețetă tradițională de salată specifică triburilor Algonquine se realizează cu o parte ceapă sălbatică sau praz, felii, o parte și jumătate frunze de pădăie și patru părți măcriș, la care se adaugă puțin sirop de arțar sau ulei și sare.

Dincolo de obiceiurile culinare ale nativilor, luna martie aduce cu sine și reluarea unor ceremonii

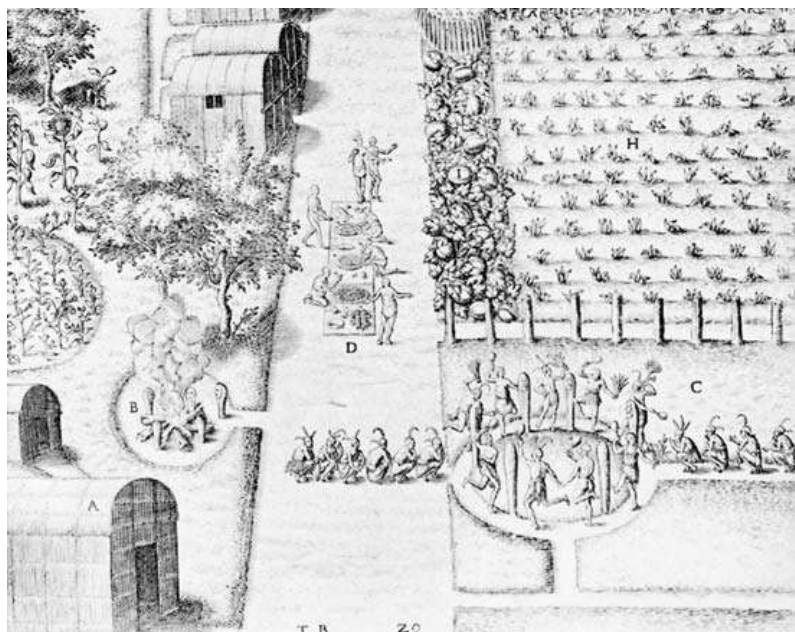

sau ritualuri specifice, devenite în zilele noastre adevărate manifestări artistice, denumite *Pow wow*. Originea acestora vine din timpuri străvechi, regăsindu-se mai întâi la triburile din Marile Câmpii. Ceremoniile reprezintă adunări ale comunității, în care se cântă, se dansează, se socializează și se onorează cultura și civilizația triburilor participante². Înainte erau private, dar acum sunt deschise publicului larg, pentru a oferi și altora posibilitatea de a cunoaște aspecte ale culturii nativilor. Se concretizează într-un eveniment scurt, care durează doar o zi, sau în adevărate festivaluri, de patru zile sau chiar o săptămână.

Numele „Pow wow”, uneori scris „pow-wow” sau „powwow”, provine de la cuvântul Algonquin „pauwau” sau „pauau”, care se referă la liderii spirituali și ceremoniile de vindecare și la cele religioase. Coloniștii europeni nu au înțeles cuvântul și au denumit orice adunare a tribului sau eveniment „pow-wow”, ca o eroare de pronunție a cuvântului indian. Acum, cuvântul în sine a ajuns să simbolizeze și să semnifice spiritul și continuitatea popoarelor

¹ „The Hope of Spring”, ed. site-ului, 27.03.2016, http://cantonasylumforinsaneindians.com/history_blog/category/native-american-customs/, accesat 10.03.2018.

² „Powwow – Native American Celebration”, Tara Browner, 14.03.2016, <https://www.britannica.com/topic/powwow>, accesat 12.03.2018.

nativ-americeane.³ De multe ori, în limbaj colocvial, se folosește în expresii precum „you lost your pow-wow”, „have you found your pow-wow yet?” („ți-ai pierdut spiritul pow-wow”, „ți-ai găsit spiritul pow-wow?”).

Un element important al ceremoniei este folosirea tobei, o tobă mare în jurul căreia stau 5 sau 10 oameni care bat puternic și cântă la unison. Cântecul se repetă de câte patru ori, patru fiind număr sacru pentru nativ-americeani, întrucât există patru direcții⁴. Multe cântece nu au cuvinte, fiind compuse doar din repetarea unor silabe.

Deseori, există competiții de dans, în zilele noastre existând chiar premii în bani. Acum, ceremoniile sunt deschise nativilor din triburi diverse, spre deosebire de cele din trecut când se adunau doar persoane din același grup și cel mult câțiva vecini. Vestimentația este aparte, fiind compusă din elemente festive, împodobite cu pene și țesături viu colorate. Acest tip de îmbrăcăminte poartă numele de „Regalia” și este destinat ocaziilor speciale, ritualurilor sau ceremoniilor. Uneori, durează chiar și câțiva ani să se realizeze o astfel de vestimentație, fiind făcută cu multă meticulozitate și după reguli specifice. Designul cuprinde afilierea tribală sau obiecte importante pentru familie.⁵ Uneori, dansatorii poartă curele la glezne sau încheieturi care adaugă un

ritm zdrăgănit dansului.

În trecut, ceremoniile de acest tip aveau fie scop religios, fie sărbătoreau venirea acasă a războinicilor care se întorceau victorioși de la luptă, fie celebrau noi alianțe sau reafirmarea altora vechi sau se concretizau în evenimente sponsorizate de diverse societăți de războinici sau de grupuri extinse de familii⁶. Acum, scopul principal este cel de divertisment, dar și de socializare, reușind să mențină vii trăsături culturale străvechi.

Festivalul „Pow wow” capătă o amploare din ce în ce mai mare în ultima vreme, reunind populații de pe tot cuprinsul Americii de Nord. Există o delimitare de zone, partea nordică organizându-se oarecum separat de cea sudică, însă evenimentul a devenit cel mai important de acest tip pentru cultura nativilor. Se poate desfășura oricând între lunile martie și august și are înfățișarea unui show, la care mulți participă din curiozitate, dar și din dorința de contact intercultural.

Iată cum sărbătoarea primăverii a devenit prilej pentru o ceremonie amplă a unor popoare care au pierdut mult din esența culturală, dar care caută să reînvie gustul pentru festivalurile grandioase, prin prisma cărora să transmită altora ca ei sau doar altora, câteva dintre tradițiile, obiceiurile și cutumele perpetuate de-a lungul timpului, transmise din generație în generație, cu scopul de a păstra acele elemente care îi individualizează în rândul marilor culturi ale lumii.

⁶ „Powwow – Native American Celebration”, Tara Browner, 14.03.2016, <https://www.britannica.com/topic/powwow>, accesat 12.03.2018.

³ „Native American Pow-Wows (March-August)”, martie 2014, <https://kr.usembassy.gov/education-culture/kids/american-celebrations-holidays/native-american-pow-wows-march-august/>, accesat 11.03.2018.

⁴ Carl Waldman, *Atlas of the North American Indian*, Facts on File Inc., New York, 2000, p. 67.

⁵ *Ibid.*

NATURALIA - expoziția cursanților și absolvenților clasei de artă fotografică - Clasa Prof.Iulia Pană

Ileana MARIN

Expoziția "Naturalia" este un timid tribut adus lui E.Weston, într-o eră a digitalului și a urbanului.

La cursul de artă fotografică a fost prezentat Edward Weston, considerat ca unul dintre cei mai influenți fotografi americani ai secolului XX. Una dintre cele mai renumite lucrări ale sale, intitulată Pepper No. 30, este o fotografie alb -negru a unui ardei verde cu o lumină frumoasă -soft, ce îi oferă tridimensionalitate. Și astfel un banal ardei devine pentru privitor o tentație imaginară. Fotografierea acestui ardei are o istorie fascinantă și puțin cunoscută mai ales din punct de vedere tehnic. A fost fotografiat cu o deschidere de diafragmă special concepută de Weston de $f / 240$ cu un timp de expunere de 4-6 ore. Așa s-a ivit expoziția „Naturalia „ !

Expoziția NATURALIA, organizată la Art Galery din Constanța, adună lucrările a 37 de fotografi români care și-au propus să surprindă, interpreteze, prelucreze, reprezinte, într-un cuvânt, să creeze fotografie de artă sub semnul genului naturii statice.

Natura statică este un stil fotografic care se bazează pe o compoziție cu un număr redus de elemente. Spre deosebire de peisaj sau portret, natura statică îi dă fotografului posibilitatea de a combina liber elementele compoziției: proporția, prim-planul, gross-planul, estomparea (blur), lumină sau încadrarea. La 8 ani de la expoziția de la Muzeul J. Paul Getty din Los Angeles "In Focus: Still Life", expoziția constănțeană se așează onorant în tradiția

fotografică, aducând în atenția publicului român un experiment rar: fotografii de fructe și legume... în ipostaze picturale ce amintesc de tema *vanitas vanitatum*, în alegorii vizuale cu rezonanțe spirituale, în juxtapuneri de cadre și prelucrări dintre care unele ironice, altele tragice, sau chiar numai pline de virtuozitatea care să atragă ochiul privitorului și să-l țină captiv printr-o fascinantă claritate. Este această claritate calitatea care le face să depășească realul obiectului natural și să-l transforme într-un exercițiu intelectual.

O altă caracteristică a grupului celor 37 este accesarea prin imagine a tuturor canalelor senzoriale, de parcă participanții și-ar fi propus să-i valideze studiul lui W.J.T. Mitchell „There are No Visual Media” din

2005. Mitchell arată că așa-zisele medii vizuale au capacitatea de a accesa mai multe simțuri și ca atare ar trebui să discutăm despre medii mixte și nu mediul vizual pe care să-l plasăm de fiecare dată pe poziția dominantă. Despre fotografie, Mitchell afirmă că este indisolubil legată de cuvânt, dezvăluindu-ne ceea ce ochiul liber nu poate vedea. Fotografia pe care Joel Snyder o definește ca „reprezentare a invizibilului” poate fi înțeleasă ca mediu care ne traduce atât ceea ce vedem, cât și ceea ce nu vedem, conchide Mitchell.

Din această perspectivă, expoziția NATURALIA este un festiv senzitiv: fructele suculente din care se scurg picuri evocă gustul, la fel cum catifelarea și rotunjimea roșiilor care urmează să fie date prin răzătoare fac privitorul să simtă atât fermitatea lor cât și durerea de dinaintea sacrificiului. Prin olfactivul invocat de ceapa roșie secționată se citează ironic florile senzuale ale Georgiei O'Keeffe. Picăturile susură delicat într-o eternitate care suspendă o nucă pe un jet de apă la fel cum particulele albe împrăștiate de un curent pe care privitorul îl simte urmărind cum densitatea prafului se pierde într-o ultimă granulă.

De o creativitate de tip baroc, cei 37 transformă banalul fruct sau legumă în compoziții inteligente, ironice, jucăușe, dar mai ales surprinzătoare, propunând privitorului căutarea unei identități elementare abil ascunse în compozițiile fotografice care dau literalmente viață „naturii moarte” și imprimă mișcare „naturii statice”.

Brâul cerului care se adapă din ape

Flori IUHAS

Pentru că a venit primăvara și încep ploile, vom vorbi în acest număr despre curcubeu. El este în primul rând un semn că ploaia va înceta. Credința provine din legământul făcut de Dumnezeu lui Noe, fiilor lui și vietăților pământului după Potop că nu va mai da niciodată spre pierzare toată făptura. «Iată, ca semn al legământului, pe care-l închei cu voi și eu tot sufletul viu ce este cu voi din neam în neam și de-a pururi, pun curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legământului dintre Mine și pământ. Când voi aduce nori deasupra pământului, se va arăta curcubeul Meu în nori, și-Mi voi aduce aminte de legământul Meu, pe care l-am încheiat cu voi și cu tot sufletul viu și cu tot trupul, și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura» (Facerea, 9). Credința spune că pe Sfânta Varvara, patroana minerilor, fată de păgân, a luat-o Dumnezeu la cer cu ajutorul curcubeului pentru a o scăpa de urgia celor care o urmăreau.

Curcubeul se mai numește și *Brâul Maicii Domnului*, *Brâul Cerului*, *Brâul lui Dumnezeu* sau *Brâul Cosânzenii* datorită faptului că în legende este ba fata unui om bogat care păștea odată vitele pe un râu și deodată a venit un nour care a ridicat-o la cer și prefăcut-o într-un brâu frumos, ba este un drum pe care merg balaurii când duc apă în cer, pentru ploaie.

Credințele populare afirmă că bea apă cu amândouă capetele din râuri. "Curcubăul e brâul cerului; el scoboară și bea apă din iazuri, apoi apa o împrăștie în ceri, de se fac nourii și ploaie. Când vezi curcubăul că bea apă, cu bună seamă că va fi ploaie și după cum e locul de unde bea, așa va fi și ploaia, mai mare sau mai mică. Altă dată, bea numai din rouă. Când e Dunărea mare toamna, n-are să fie ploaie; dar când e mică, da, căci a băut din ea curcubăul" (Elena Niculăiță Voronca, p. 244). Când soarbe din ape poate suge broaște, balauri sau chiar oameni care cad apoi apoi din nori tocmai de cealaltă parte...

Una dintre cele mai interesante credințe referitoare la curcubeu este legată de transformările de gen. Când curcubeul soarbe un om, când bea apă dintr-o pietricică găurită și îl sloboade la

celălalt capăt, „atunci acel om e o lună bărbat și o lună femeie, și cunoaște orișice în stele” (Tudor Pamfile, 2008, p. 398). Transformarea era privită ca o „năzdrăvănie” a firii existenței. Căci, cine merge în genunchi până la locul de unde se adapă curcubeul și bea apă din acea sursă, întinerește precum un copil, se face fată dacă a fost băiat și invers. „Românii macedoneni cred că asta se întâmplă atunci când o fată sau un flăcău trece pe sub curcubeu. Megleniții adaugă însă că unul ca acesta, care-și schimbă firea truască trebuie să moară după trei zile” (Tudor Pamfile, 2008, p. 398). Tot macedo-românii cred că curcubeul are doar un capăt frumos. Cel cu care se adapă din ape. Celălalt se odihnește pe o colină sau o măgură (dziană). Dar va face și copil năzdrăvan femeia gravidă care va bea apă din locul de unde se adapă curcubeul dacă va zice de trei ori Tatăl nostru! Pietrele găurite, prin care bea apă curcubeul, se păstrează. Sunt odoare vindecătoare!

În credințele populare, curcubeul are trei culori: roșu, galben, verde. Dacă se vede roșu mai mult, e semn de vin îmbelșugat! De galben dau roadă grânele iar de-i verde vor prisosi fânețele! La macedo-români, dacă curcubeul se ivește des primăvara, e o prevestire că măslinile se vor face din belșug.

Vreți să găsiți o comoară? Luați două cofe de apă și mergeți în coate și genunchi până unde bea din apă curcubeul Ten alb ca spuma laptelui? Spălați-vă cu apă din coada curcubeului! Aveți gușă? Când vedeți curcubeul, frecați-o și spuneți așa: "Curcubeu, curcubeu, bea de unde-i bea, bea din gușa mea!" Ca să ne crească părul, la vederea curcubeului putem spune: "Curcubeule, domnule,/ poți să pleci să bei/ o picătură de apă,/ Mie-mi crescură perii până la brâu" (Curcubei, bei,/ Pon s-ti pleți si bei/ una pică di apu,/ la minii-ni criscură perilili por di bron" (Tudor Pamfile, 2008, p. 400)

Acvariul din Constanța - 60 ani

Aurelia LĂPUȘAN

La 1 mai 1958 a fost inaugurat Acvariul din Constanța. Au trecut de atunci 60 de ani. Povestea lui datează, însă, de la începutul secolului trecut.

Când a fost proiectat Cazinoul din Constanța - inaugurat la 15 august 1910 - grijuliul arhitect francez Daniel Renard a prevăzut în imediata vecinătate și unele încăperi anexă. Un timp aici a funcționat muzeul de arheologie, apoi o braserie dependentă de restaurantul Cazinoului.

Funcțiunea imobilului a fost pusă în valoare în octombrie 1928 când întreaga Românie a cinstit semicentenarul revenirii Dobrogei la țară. În Cazinoul constănțean și în spațiile aparținătoare se organizează o grandioasă expoziție cu realizările celei mai tinere provincii. În anexe s-au aflat exponatele depuse de Muzeul Național de Antichități evidențiindu-se astfel activitatea celor doi români, Grigore Tocilescu și Vasile Pârvan, care – primii - au destelenit pământurile istoriei dobrogene.

Înființarea unui acvariu la Constanța a fost ideea amiralului Bălănescu, cel care propunea colonizarea Deltei Dunării cu foști marinari, idei exprimate în cadrul Ligii navale române al cărui fruntaș fusese, și reluate cu prilejul unei ședințe de consiliu organizată la 1 aprilie 1938.¹

De altfel, Școala Apei, o interesantă experiență ce demarase la 1933 la Constanța, destinată învățătorilor dobrogeni care au audiat conferințe despre mare, Dunăre, porturi,

¹ Marea Noastră, VII, iunie 1938, p.231

Vasile Canarache, alături de o seamă de colaboratori, între care frații arhitecți Paul și Ion Bortnovschi, graficienele Marcela și Florica Cordescu, pictorul Verona și alții pun bazele și se dă în exploatare Acvariul din anexa Cazinoului. Primul director este numit Marcel Stanciu.

Acvariul a fost amenajat la început cu 46 bazine pentru expunerea și întreținerea peștilor, în special din Marea Neagră sau exotici.

pescărie. Liga navală își propunea astfel să pregătească mai întâi dascălii pentru ca elevii de gimnaziu să aibă de la această vârstă simțul mării și al datoriei față de ea. Conferințele au fost ținute de amiralul Bălănescu, geograful Conea, biologul Popovici, locotenent Ghezzi, Emanoil Bucuța. Sosirea ministrului Gusti la Constanța care a vizitat birourile și biblioteca Ligii navale instalate în fostul hotel Carol, actualmente Comandamentul marinei Militare, a determinat Primăria și Prefectura să decidă ca local al viitorului acvariu fostul restaurant din fața Cazinoului. "Rămâne ca dr. Antipa, ca patriarh al apelor noastre, să dea cuvenita dezlegare și prețiosul său concurs pentru a păși la realizări - pe care și d-sa le dorește cu toată inima."²

Cu siguranță, cei care au decis la 1 mai 1958 înființarea Acvariului "Profesor Ion Borcea" nu au avut în vedere aceste conotații sentimentale, nici faptul că prin fața acestei clădiri și-au purtat bărbătește rănilor veteranii războiului de independență, într-un tardiv protest față de promisiunile neonorate cu care îi "decoraseră" politicienii vremii.

În primul pliant al Acvariului, apărut în 1960, era enunțat scopul principal al investiției: "rol educativ - documentar pentru toți cei care împletesc cunoștințele teoretice cu practica, studiind științele naturii prin exemple vii, observând fauna și flora marină în mediul natural. Acest așezământ de cultură - o nouă formă muzeistică - este unul din cele mai mari din Europa, o realizare a regimului în opera de culturalizare a maselor."

Anul acesta Acvariul împlinește 60 ani. O vârstă rezonabilă ca și unii dintre veteranii săi.

Milioane de vizitatori - turiști, dar și constănțeni, își întrerup plimbarea pe faleza Cazinoului pentru un scurt popas în fața vitrinelor cu pești.

² România maritimă și fluvială, anul II, nr. I, ianuarie 1933, p. 16

Reflecții la o expoziție

Arta ca o bătaie a inimii

Aurelia LĂPUȘAN

Am mai scris despre artista Ioana Maier. I-am urmărit cariera artistică de peste un deceniu care nu este altceva decât o emoționantă poveste de succes al unui om care și-a găsit vocația la o vârstă la care alții nu mai au niciun ideal. Ea, Ioana Maier, s-a redescoperit la vârsta maturității, și-a strâns din toate cotloanele minții și inimii ambiția, forța și încrederea în sine și s-a apucat să picteze.

A urmat mai întâi cursurile de pictură la Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, la clasa profesorilor Gabriela Gheorghe și Constantin Gheorghe. Apoi un masterat în arte vizuale - „Educația vizuală prin studiul peisajului și al figurii”, la Universitatea „Ovidius”. A devenit membru stagiar al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Constanța I.

A început să expună. În 2007, la Concursul internațional de pictură și grafică „Vespasian Lungu” din Brăila, ediția a XI-a, a obținut Marele premiu la pictură. O impresionantă recunoaștere a talentului ei dar și un impuls spre a căuta drumul spre autoperfecțiune.

La saloanele artiștilor plastici, în expoziții de grup, cu diverse ocazii festive, apoi a urmat prima personală, și a doua, și a treia...

Parcursul ei artistic este deja unul spectaculos. Ioana Maier „înghite” la propriu etapele, strălucește, epatează, surprinde. Se joacă cu timpul, îl înfruntă și vine cu pas repede la linia consacării. Muncește mult, este inventivă, folosește tehnici moderne, se lansează în miracolul artei folosind materiale din cotidian, fără nicio plus valoare.

Caută să se exprime prin mijloace neconvenționale, dar orizontul ei apropiat este mediul familial. Astfel că din preocupările soțului, Viorel Maier, o reputată personalitate în ingineria navală și academică, se „împrumută” cu poftă făcând din ariditatea unui domeniu al liniilor și cercurilor, puse în creuzetul imaginației sale, forme și emoții artistice.

Ioana Maier s-a folosit deci de multele desene tehnice din arhitectura navei, dar și de uniforme marinești aflate în garderoba familiei, de recuzita feminină abandonată în lada cu zestre, și astfel din bucăți de textile, epoletă, creioane, nasturi, dantelă, piele, cu croșeta și acul, îmbinându-le în varii forme,

urmărind și cromatica și ideea, reușește să dea logică lăuntrică, emoție și sens superior în tablouri unice, impresionante.

Expoziția recentă de la Muzeul de artă numită *Colaje textile* îl are pe generic și pe mentorul artistei, pe Constantin Gheorghe, unul dintre cei mai importanți pictori ai momentului. Care lucrează și grafică și tapițerie, abordând tema decorativului cu ajutorul diverselor materiale de uz curent, într-o joacă a imaginației și a conversiei din real în artă.

Despre Constantin Gheorghe scria cândva Florica Cruceru, o mare autoritate din domeniul criticii de artă: "Savoarea detaliului, grija pentru aspectul material tactil, specific fiecărui element component, strălucirea sau matitatea lui, după caz, gruparea obiectelor în spațiul dat, lăsând "aerul" să circule printre ele, culoarea folosită arbitrar sau aluziv, cu tentă personală recognoscibilă, toate aceste calități ale picturii lui Constantin Gheorghe ne duc cu gândul la minuția artei micilor maeștri olandezi".

Lucrările expuse de Constantin Gheorghe alături de cele ale Ioanei Maier par o continuare, sau o completare, un întreg recompus din mai multe forme individuale, fiecare cu respirația sa, cu amplexarea ideii sau a culorii.

Este lecția pe care maestrul a oferit-o generos artistei la începutul carierei sale, și la care aceasta vrea să-și adjudece premiul cel mare.

foto: Iulia PANĂ

